

Πρόλογος

Το ανά χείρας πόνημα εκπληρώνει με τον τρόπο του μια υποχρέωση. Υποχρέωση προσωπική, την οποία κανείς και καμιά δεν είχε καν υπαινιχθεί ότι ο γράφων είχε ποτέ αναλάβει. Ωστόσο, τον Μάιο του 2018 είδε το φως μια συλλογή δοκιμίων μου υπό τον τίτλο *Ονόματα του Κομμουνισμού*. Από τις εκδόσεις Πατάκη και τότε. Όπου στον πρόλογο εκεί έγραφα ότι «το βιβλίο δεν αναφέρεται καθόλου στον ΣΥΡΙΖΑ και στις τύχες του [...]». Όπως απουσιάζει παντελώς οτιδήποτε έχει να κάνει με την Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-Αν.Ελλ.-Οικολόγων, [...] με τα όσα πράττει ή δεν πράττει ή με τα όσα επιτυγχάνει ή δεν επιτυγχάνει». Και συνέχιζα λέγοντας ότι «το “πείραμα” που συνιστά η σχέση του ΣΥΡΙΖΑ [...] με την κυβερνητική εξουσία [...] βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη [...]». Όπου «όποια απόπειρα να εκτεθούν –δηλαδή, εμμέσως τουλάχιστον, να αποτιμηθούν– εκείνα που το βιβλίο παραλείπει θα συνιστούσε πράξη θεωρητικής και πολιτικής ανευθυνότητας. Γιατί η αποτίμηση ενός “πειράματος” με τη σημασία και την εμβέλεια που έχει το “πείραμα ΣΥΡΙΖΑ” μπορεί να αναληφθεί με τη δέουσα θεωρητική στήριξη μόνον εκ των υστέρων. Δηλαδή μόνο μετά από [...] ένα σημείο ιστορικής στίξης που μπορούν να αναγνωρίσουν όλοι».

Ωστόσο, από τότε που έγραφα αυτές τις γραμμές (Οκτώβριος 2017) το εν λόγω σημείο ιστορικής στίξης έχει επέλθει: η χώρα εξήλθε επισήμως από το τρίτο και τελευταίο μνημόνιο στις 21 Αυγούστου 2018, ενώ, επιπλέον, το ελληνικό κοινοβούλιο ψήφισε τη Συμφωνία των Πρεσπών στις 25 Ιανουαρίου 2019. Τα συμβά-ντα αυτά οριοθετούν θέλοντας και μη, δηλαδή εξ αντικειμένου, ένα σαφές σημείο ιστορικής στίξης, αίροντας έτσι μεθοδολογικές επιφυλάξεις σαν τις παραπάνω. Πράγμα που επιτρέπει να ξεδιπλωθούν προσπάθειες που θα εκθέτουν και θα αποτιμούν με τη δέουσα υπευθυνότητα όσα έπραξε ή δεν έπραξε, όσα πέτυχε ή δεν πέτυχε ο ΣΥΡΙΖΑ –και η κυβέρνησή του– από τη στιγμή που ανέλαβε τις πολιτικές τύχες της χώρας μέχρι το εν λόγω σημείο ιστορικής στίξης.

Μόνον που, σε ό,τι τουλάχιστον με αφορά, αυτό το «επιτρέπει» δεν παραπέμπει σε δυνατότητα, αλλά σε υποχρέωση. Γιατί, όπως παραδεχόμουν στον ίδιο πρόλογο, μετείχα «στον ΣΥΡΙΖΑ από την αρχή (και παλιότερα στον Συνασπισμό) συχνά από θέσεις σημαντικής πολιτικής ευθύνης». Πρόκειται για μορφή ευθύνης που μου επιβάλλει, τουλάχιστον έτσι αισθάνομαι, να αντιμετωπίσω σήμερα εκείνα που απέφυγα να αντιμετωπίσω τότε και να καταπιαστώ κάπως μαζί τους. Προκειμένου να τιμήσω, δηλαδή να αναλάβω ρητά εδώ και διά του λόγου, την εν λόγω ευθύνη. Προσπαθώντας, ακριβώς, να «εκθέσω» και να «αποτιμήσω» το πού βρισκόμαστε σήμερα, το πώς φτάσαμε εδώ που βρισκόμαστε και το προς τα πού φαίνεται να τραβάμε. Με πολιτικά και θεωρητικά έλλογο τρόπο, όσο είναι αυτό δυνατόν. Κατά το μέτρο των δυνάμεών μου και σύμφωνα με τη δική μου ιδιαίτερη σκοπιά.

Τούτο το προκαταβολικό ξεκαθάρισμα, ωστόσο, αφορά μόνον τον γράφοντα, τη δημόσια ή ημιδημόσια ιστορία του, και καθόλου τον αναγνώστη ή την αναγνώστρια που θα φυλλομετρήσει αυτές τις σελίδες. Ενώ εκείνο που κατά κανόνα αναμένεται από τον πρόλογο ενός βιβλίου είναι να συμπυκνώσει το θέμα του και να εκθέσει τον τρόπο πραγμάτευσής του. Ξεκινώντας από εκείνα που θέλει να δηλώσει ο τίτλος του.

Ιδού λοιπόν ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς και η κυβέρνησή του. Μέσα στην παρένθεση όπου οι πολιτικοί αντίπαλοί του επεδίωκαν να περικλείσουν τη ζωογόνα ιστορική περίοδο που ξεκίνησε στις 25 Ιανουαρίου 2015. Αλλά προφανώς πλέον εντός παρενθέσεως με το προσήκον ερωτηματικό. Γιατί ναι μεν η «παρένθεση», αν αποδεχτούμε προσωρινά τον χαρακτηρισμό, όντως άνοιξε τότε, αλλά εμφανέστατα δεν έχει ακόμη κλείσει. Ενώ παραμένει άδηλο το πότε και το πώς θα κλείσει, αν όντως κλείσει. Αφού οι άγνωστες τροπές μιας ιστορίας σε διαρκή εξέλιξη ενδέχεται να μας υποχρεώσουν ακόμη και να ξεχάσουμε κάθε αναφορά σε παρένθεση. Επιβάλλοντας άλλα σημεία στίξης, ίσως ριζικά διαφορετικά...

Το βιβλίο καταπιάνεται λοιπόν με τα ρεάλια του ΣΥΡΙΖΑ και της κυβέρνησής του. Πρώτα με το από πού αυτός προήλθε, ποια φυσιογνωμία διαμόρφωσε, ποια στρατηγική συγκρότησε και πώς έφτασε στη θέση του κυβερνήτη της χώρας. Και κατόπιν με την πολιτική γραμμή υπό την οποία πορεύτηκε αφού ανέλαβε κυβερνητικές ευθύνες, όπως και με τις εμπειρίες που απέκτησε από την άσκησή τους. Με επίκεντρο την περίοδο ανάμεσα στις εθνικές εκλογές του Ιανουαρίου 2015 και εκείνες του Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου. Ωστόσο δεν πρόκειται εδώ ούτε για χρονικό ούτε για απογραφή κυβερνητικού ή ευρύτερα πολιτικού έργου. Και ακόμη λιγότερο για μελέτη του ενός ή του άλλου κλάδου ή πειθαρχίας των κοινωνικών και ιστορικών επιστημών. Το κείμενο δε στηρίζεται, δηλαδή, σε απτά τεκμήρια, μετρήσεις και σκληρά δεδομένα σαν εκείνα που θα συγκέντρωναν οι αναλύσεις και θα οργάνωναν τα επιχειρήματα των οικονομολόγων, των κοινωνιολόγων, των πολιτικών επιστημόνων ή των ιστορικών που θα ήθελαν να ασχοληθούν σο-

βαρά με τις αντίστοιχες πτυχές της περιόδου που εξετάζουμε. Έτσι, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν υπάρχουν παραπομπές ή βιβλιογραφία. Όσα συγκεκριμένα στοιχεία αναφέρονται είναι ελέγξιμα από εύκολα προσιτές πηγές.

Αυτά υποδηλώνουν ότι το κείμενο παρακολουθεί κατά βάσιν μόνον τον πολιτικό χρόνο που διείπε τον ΣΥΡΙΖΑ κατά την περίοδο που ενδιαφέρει. Τη μεταβαλλόμενη πυκνότητα της ροής του, τις σχετικά αργόσυρτες ή ταχύρρυθμες περιόδους του, τις συμπτώξεις και τα αραιώματά του. Όπου το καθεστώς που διείπε αυτόν τον χρόνο μάλλον δε συνιστούσε το κύριο καθεστώς χρόνου που χαρακτήριζε τον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό στο σύνολό του. Άλλωστε οι ιστορικοί μάς έχουν διδάξει ότι κατά την πορεία που κάθε κοινωνία διατρέχει λειτουργούν επαλληλώς πολλά διακριτά καθεστώτα χρόνου που συμπλέκονται κατά σύνθετους τρόπους μεταξύ τους και από τα οποία ένα καταλαμβάνει κάθε φορά θέση δεσπόζουσα.* Αλλά το ποιο είναι αυτό το συγκεκριμένο καθεστώς τις αντίστοιχες στιγμές και το πώς καταλαμβάνει αυτή τη θέση αποτελεί θέμα πολυεπίπεδης έρευνας που δε θα μπορούσε καν να θιγεί σε ένα κείμενο όπως το παρόν. Η λειτουργία τέτοιων επάλληλων και συμπλεκόμενων χρονικοτήτων εδώ απλώς αναγνωρίζεται και επισημαίνεται όπου χρειάζεται, ενώ κατά κανόνα αφήνεται να διαφανεί από τα εκάστοτε συμφραζόμενα.

Με δεδομένα τέτοια ελλείμματα, το βιβλίο μπορεί να χαρακτηριστεί, αν θέλουμε, ως κάποιου είδους πολιτικό δοκίμιο με θέμα τον ΣΥΡΙΖΑ κατά την περίοδο που αναφέραμε. Πολιτικό δοκίμιο, βέβαια, σαφώς εκτενέστερο του συνηθισμένου. Αλλά σίγουρα δοκίμιο, όχι «αφήγημα». Μολονότι τούτη είναι η λέξη της μόδας που τείνει να επικρατήσει ως χαρακτηρισμός κειμένων σαν το παρόν, ο ανώδυνος όρος «δοκίμιο» προτιμάται εδώ για τρεις λόγους. Πρώτον, γιατί, όσο κι αν κάποιος υποκειμενισμός είναι τελικά αναπόφευκτος σχεδόν σε κάθε κείμενο, το «αφήγημα» παραπέμπει σε έναν υποκειμενισμό οιονεί ακώλυτο, χωρίς ρητές προφυλάξεις απέναντι στη μυθοπλασία και σε όσα αυτή υπονοεί ή συνεπάγεται. Δεύτερον, γιατί η αναγνωσιμότητα και η ενδεχόμενη γοητεία ενός «αφηγήματος» απορρέουν από στοιχεία, εσωτερικές συνδέσεις και ροές λόγου που τείνουν να προσελκύουν την αποδοχή και την ταύτιση και λιγότερο να συστήνουν έλλογο ειρμό που επιδιώκει

* Για τη Φυσική, τουλάχιστον από την εποχή του Νεύτωνα, ο χρόνος και ο χώρος συνιστούν θεμελιώδεις έννοιες που λειτουργούν εν πολλοίς μαζί σαν ζευγάρι. Από την πλευρά του, ο Αλτουσσέρ, μετά τον Μπροντέλ (Fernand Braudel), σκιαγράφησε μια έννοια ιστορικού χρόνου που μπορεί να διεκδικήσει ανάλογη θεωρητική περιωπή σε σχέση με το πώς κινούνται οι κοινωνίες. Ορισμένοι από εκείνους που εμπνεύστηκαν από τις σκέψεις του, όπως ο Αλαίν Λιπιέτς (Alain Lipietz) και ο Μανουέλ Καστέλς (Manuel Castells), προσπάθησαν να κάνουν κάτι ομότροπο για τον χώρο και τις δικές του σχέσεις με την κίνηση των κοινωνιών. Στα καθ' ημάς διατίθεται πλέον μια εξαιρετική εισαγωγή σε όλα τα ζητήματα που αφορούν τον κοινωνικό και συνάμα ιστορικό χώρο. Ξεκινώντας από τις απαρχές του μαρξισμού και φτάνοντας μέχρι τις μέρες μας: Ντίνα Βαΐου, Κωστής Χατζημιχάλης, *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς/Νήσος, 2012.

να συγκροτήσει επιχείρημα δεσμευτικό. Τόσο πολιτικά όσο και θεωρητικά. Άρα και να προσκαλεί (ή να προκαλεί) το κριτικό αντεπιχείρημα που θα κινείται σε ομόλογο επίπεδο αυστηρότητας. Για το καλό του ουσιαστικού διαλόγου. Δηλαδή για το καλό όλων. Και, τρίτον, γιατί ένα «αφήγημα» τείνει να κινείται αμιγώς στο περιγραφικό επίπεδο. Δηλαδή φαίνεται απλώς να περιγράφει ή έστω να υπαινίσσεται και να προτρέπει και όχι να επιτελεί με τον τρόπο του και κατά το δικό του περιορισμένο μέτρο την αλλαγή εκείνων στα οποία επικεντρώνει την κριτική του.

Έτσι ή αλλιώς πάντως, αυτά με τα οποία καταπιάνεται το ανά χείρας κείμενο δεν αφορούν μόνον τον ΣΥΡΙΖΑ, τα μέλη, τα στελέχη, τους συμμάχους και τους υποστηρικτές του. Αφορούν όλους. Προφανώς γιατί, σε συνθήκες οικουμενικής κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού και όσων γιγάντιων μέσω τον στηρίζουν σε όλα τα επίπεδα, το να εκλεγεί, και μάλιστα στον πυρήνα της Ευρώπης, μια κυβέρνηση που καταστατικά επιδιώκει να του εναντιωθεί συνιστά συμβάν με ευρύτερη σημασία. Ιδίως αν πρόκειται για μια κυβέρνηση της Αριστεράς και μάλιστα με τον προσδιορισμό «ριζοσπαστική» στην επιγραφή της. Με άλλα λόγια, η διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ συνιστά ένα πολιτικοοικονομικό «πείραμα» εν εξελίξει, του οποίου η έκβαση αφορά εξ αντικειμένου τους πάντες. Τόσο φίλους όσο και πολέμιους. Τόσο εντός όσο και εκτός των συνόρων της χώρας. Αυτό ακριβώς είναι το «πείραμα» του οποίου την πρώτη φάση θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε συγκεκριμένα στις σελίδες που ακολουθούν.

Ειδικότερα από τη σκοπιά της Αριστεράς συνιστά αναμφισβήτητα σταθμό, αλλά βεβαίως και αντικείμενο περηφάνιας, το γεγονός ότι αυτή έφτασε να κυβερνήσει, ότι δική της κυβερνητική εμπειρία υπήρξε, υπάρχει και εξακολουθεί να συσσωρεύεται. Ιδίως όταν μια τέτοια δυνατότητα κινούνταν στη σφαίρα του αδιανόητου επί πολλές δεκαετίες και μέχρι πολύ πρόσφατα. Πρόκειται για σταθμό που μας επιβάλλει να προσπαθήσουμε να δούμε πώς το γεγονός έγινε κατορθωτό, τους τρόπους με τους οποίους η εν λόγω εμπειρία εξακολουθεί να συσσωρεύεται, σε ποια διδάγματα αυτή μπορεί να συμπυκνωθεί, όπως και το πώς η ίδια μπορεί να φωτίσει τα επόμενα βήματα μιας πορείας που συνεχίζεται σε συνάρτηση με την «παρένθεση» που λέγαμε, αλλά και ανεξάρτητα από τις ιστορικές τύχες της ίδιας.

Το παρόν κείμενο λαμβάνει τον λόγο από τη σκοπιά της Αριστεράς. Ειδικότερα, της Αριστεράς του ΣΥΡΙΖΑ, τουλάχιστον όπως την αντιλαμβάνεται ο γράφων. Δηλαδή ομιλεί από το εσωτερικό ενός αριστερού κόμματος. Πράγμα που δεν είναι πάντα εύκολο, ανώδυνο ή ακίνδυνο. Πρώτα απ' όλα γιατί το κείμενο μπορεί να απορριφθεί μια κι έξω ως ανεπίτρεπτα εξωραϊστικό ή έστω ως αφελώς ρομαντικό. Όσο κι αν τέτοιες αποτιμήσεις τείνουν εγγενώς να παραβλέπουν ότι, τουλάχιστον σε όσα αφορούν την πολιτική πρακτική και υπό κάποιες ισχυρές προϋποθέσεις, ο μετρημένος «εξωραϊσμός», δηλαδή εκείνος που δεν ταυτίζεται με άκριτη ή ρομαντική εξιδανίκευση, μπορεί να λειτουργήσει επιτελεστικά. Δηλαδή να αγγίξει

βαθύτερες χορδές εκείνων που «εξωραϊζει», ωθώντας τους να υιοθετήσουν για λογαριασμό τους και να κάνουν πράξη την εικόνα που προβάλλει. Όστε ο «εξωραϊσμός» τελικά να τελεστεί και άρα να πάψει να είναι εξωραϊσμός. Από την αντίστροφη πλευρά, βέβαια, το ίδιο κείμενο μπορεί να απορριφθεί, για περίπου συμμετρικούς λόγους, ως ανεύθυνα κατεδαφιστικό ή ακόμη και συκοφαντικό, εφόσον η κουβέντα του δεν κρατά κρυμμένα «μυστικά», αν όχι ντοκουμέντα, του ίδιου του ΣΥΡΙΖΑ. Είτε έτσι είτε αλλιώς πάντως, ενστάσεις αυτού του τύπου και των δύο κατηγοριών προφανώς δεν μπορούν να ανασχευαστούν εκ προοιμίου. Επαφίεται στο ίδιο το κείμενο να αντισταθεί συναφώς. Όσο το μπορεί και όσο το αντέχει.

Από την άλλη μεριά, σε όσα αφορούν τον συγγραφέα του, το μόνο που μπορεί εδώ να λεχθεί είναι ότι αυτός γράφει όσα γράφει ως «απλό μέλος του ΣΥΡΙΖΑ», ασκώντας το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση γνώμης, δικαίωμα που κατοχυρώνει άλλωστε και το καταστατικό του κόμματος. Πέρα από αυτά τα τυπικά, ωστόσο, ομολογώ πως γράφω ενσυνειδήτως κατά τον τρόπο που έχω ζήσει και εξακολουθώ να αντιλαμβάνομαι τον ΣΥΡΙΖΑ, κατά τον τρόπο που αιτιολογώ –ή, αν θέλετε, δικαιολογώ– τη δική μου αδιάλειπτη και συνεχιζόμενη συμμετοχή στο όποιο έργο του. Όπως και την ανάληψη από μέρους μου όσων ευθυνών είχα και έχω κατά καιρούς αναλάβει ή εξακολουθώ να αναλαμβάνω.

Εν προκειμένω, το δίδαγμα που αποκόμισα, όπως θεωρώ πως διατρέχει ολόκληρο το κείμενο που ακολουθεί, μπορεί να αναχθεί στις εξής προτροπές προς εαυτούς και αλλήλους, προς συντρόφους και συντρόφισσες, προς αναγνώστριες και αναγνώστες: επικεντρώσου στη γενική εικόνα και όχι σε λεπτομέρειες που συχνά εκπίπτουν σε κουτσομπολιό. Το «εξ όνουχος τον λέοντα» μπορεί να ισχύει συχνά, αλλά όχι πάντα. Μην εξαντλείς γρήγορα την υπομονή σου και μην υποκύπτεις σε εντυπώσεις που μπορεί να μη διαρκέσουν πολύ. Η ενδέχεται να αναστραφούν. Μην περιστέλλεις τον διπλανό ή τον απέναντι σε ένα μόνο γνώρισμα ή χαρακτηριστικό. Ελάττωμα ή προτέρημα. Γιατί ο καθένας και η καθεμιά διαθέτει αμέτρητες όψεις, πτυχές, διαστάσεις και βάθη προσωπικότητας που δεν μπορούν να αποτιμηθούν με ακρίβεια, ενώ συχνά φαίνεται να αντιφάσκουν. Απόφευγε να αναφέρεσαι σε προθέσεις και μην εκλαμβάνεις πάντα τοις μετρητοίς όσα ακούς. Μην κρίνεις μονότροπα και βιαστικά, δηλαδή βεβιασμένα, καταστάσεις και ανθρώπους, χωρίς να αφήνεις περιθώρια αποσαφήνισης μιας τοποθέτησης ή διόρθωσης μιας αστοχίας. Μην ωθείς προς τη διαίρεση, αλλά προς την ενότητα. Μην προμηδοτεύεις τη διαφωνία, αλλά τις δυνατότητες σύνθεσης. Τελικά μη φοβάσαι να κατηγορηθείς για πολιτική αφέλεια. Γιατί, τουλάχιστον υπό κάποιους όρους, η συνειδητή και λελογισμένη πολιτική αφέλεια μπορεί να συστήσει σημαντική πολιτική αρετή: δημιουργεί μια απόσταση ασφαλείας που επιτρέπει πιο στοχαστικές και πιο νηφάλιες αποτιμήσεις, ενόσω αφήνει χώρο για εποικοδομητικές μεταγενέστερες συνθέσεις. Έτσι ή αλλιώς ο καιρός έχει κάποτε απρόσμενα γυρίσματα...

Όπως πρέπει να είναι προφανές, τέτοιες προτροπές, όπως και οι αντίστοιχες προφυλάξεις, διαμορφώνουν μια λεπτή γραμμή μεταξύ παρρησίας και αυτολογοκρισίας ως προς ρήσεις, αποφάνσεις, εκτιμήσεις ή αξιολογήσεις που αφορούν τόσο το εσωτερικό όσο και το εξωτερικό του κόμματος. Γραμμή που δε χαράζεται εύκολα, ανώδυνα και χωρίς κινδύνους. Ιδίως σε μια αμείλικτη πολιτική αρένα, όπου ό,τι κάνεις ή δεν κάνεις, ό,τι πεις ή δεν πεις, μπορεί να αποβεί ισχυρό όπλο του αντιπάλου. Έτσι ή αλλιώς πάντως και με επίγνωση τόσο του συναφούς κόστους όσο και των κινδύνων που συντρέχουν, το κείμενο που ακολουθεί πάνω σε αυτή τη δύσκολη γραμμή προσπάθησε να πορευτεί.

Ένα κείμενο σαν το παρόν δε θα μπορούσε να είχε γραφεί από μόνον τον συγγραφέα του. Ιδίως επειδή βρίσκεται μέσα σε όσα εξιστορεί, συμπεραίνει ή εισηγείται. Όπου αυτό το «μέσα» υπονοεί όχι μόνο μεροληπτική ματιά, αλλά και ότι ανταλλαγές σκέψεων, ερωτημάτων, επιχειρημάτων, εμπειριών και κρίσεων, όλων των ειδών και σε όλα τα επίπεδα, δεν μπορούσαν παρά να έχουν συμβάλει καθοριστικά στο να συντεθούν και να γραφούν όσα εκτίθενται παρακάτω. Θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω ονομαστικά όλους και όλες που εν προκειμένω βοήθησαν με τον λόγο, τη σκέψη και το παράδειγμά τους. Κάποιες φορές αποφασιστικά. Αλλά με τα πολλά που μεσολάβησαν και τον χρόνο που έτρεξε και τρέχει, αυτό είναι σχεδόν φύσει αδύνατον.

Από την άλλη μεριά, δεν είναι καθόλου αδύνατον να ονομάσω, προκειμένου να ευχαριστήσω ιδιαίτερα θερμά, εκείνους ή εκείνες που διάβασαν τμήματα του κειμένου, βοηθώντας με να διορθώσω αστοχίες ή λάθη και να καλύψω κενά ή παραλείψεις. Αλλά, σε αντιδιαστολή με όσα συνηθίζονται σε προλόγους, οφείλω να αποφύγω εδώ κάθε αναφορά στα ονόματά τους. Απλώς γιατί τούτο το κείμενο συνιστά σε τελευταία ανάλυση *συνολική πολιτική τοποθέτηση*. Επί της οποίας ο καθένας και η καθεμιά μπορεί να ομιλήσει μόνον εφόσον το επιθυμεί, μόνον καταπώς το εκτιμά και μόνον στον χρόνο που επιλέγει. Με άλλα λόγια, το να αναφερθώ εδώ ονομαστικά σε αυτές τις ουσιαστικές οφειλές θα συνιστούσε ανεπίτρεπτη εκμείευση μιας δημόσια εκφρασμένης πολιτικής στήριξης. Έστω μόνον εκ του πλαγίου διά ευχαριστιών. Αλλά τέτοια στήριξη δεν έχω κανένα δικαίωμα να πιστωθώ προκαταβολικά και αυτοβούλως.

Οπότε μένει να ευχαριστήσω ονομαστικά μόνον τους άμεσους συνεργάτες και συνεργάτιδες μου. Που παρακολούθησαν τη συγγραφή τούτου του κειμένου από την αρχή και αδιαλείπτως. Σχολιάζοντας, παρατηρώντας, ενθαρρύνοντας, βοηθώντας με κάθε μέσο. Μέρα με τη μέρα και ενόσω έγγραφα, διόρθωνα και ξαναδιόρθωνα μέσα από τις ρωγμές ή τις χαραμάδες από όπου μπορούσε να γλιστρήσει ο απαιτούμενος χρόνος. Ανάμεσα σε πολλά άλλα καθήκοντα, μελήματα και ενασχολήσεις. Τη Χρυσούλα Παπαϊωάννου, που επεσήμαινε μεθοδικά, με υπομονή και επιμονή, φράσεις ή παραγράφους που έπασχαν από έλλειψη σαφήνειας. Τον Στέ-

λιο Γερωνυμάκη, που ανησυχούσε για την εσωτερική συνέπεια και τις πολιτικές συνέπειες του κειμένου. Τον Ανδρέα Μαράτο, τον οποίο απασχολούσαν ιδιαίτερα οι θεωρητικές προκείμενες, η πολιτική ισχύς και η αισθητική αρτιότητα κάθε επιμέρους επιχειρήματος. Τέλος, την Άντα Σκουλά, η οποία όχι μόνον ανέλαβε σιωπηρά ρόλο επιμελήτριας του κειμένου, αλλά και εκείνον ενός συστηματικού «βοηθού έρευνας» που έβρισκε και έλεγχε εν ριπή οφθαλμού ονόματα, ημερομηνίες, γεγονότα, συμβάντα και απαραίτητα βοηθητικά κείμενα. Όπως και ορθογραφικά ή συντακτικά λάθη.

Αλλά βεβαίως η κύρια οφειλή είναι στη Βαγγελιώ. Της οποίας η οξύνουια και το πολιτικό κριτήριο ανταποκρίνονταν με εντυπωσιακή ευθυβολία, ταχύτητα και αμεσότητα κάθε φορά που της διάβαζα σελίδες του παρόντος. Πράγμα που συνέβαινε σχεδόν κάθε βράδυ, με κατάληξη μια ομοφωνία που επικύρωνε ανθυγιεινά ο καπνός των τσιγάρων. Με αυτήν την έννοια, γράψαμε τούτο το βιβλίο περίπου μαζί. Οπότε η αφιέρωσή του σε εκείνη καθίσταται κάτι περισσότερο από αυτονόητη.

Να προσθέσω μόνον ότι το κυρίως κείμενο ακολουθούν τρία παραρτήματα. Το πρώτο είναι η ιδρυτική διακήρυξη του ΣΥΡΙΖΑ. Κατατίθεται εδώ όχι μόνο γιατί δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή, αλλά κυρίως γιατί αυτή εκθέτει το τι είναι και το τι θέλει ο ΣΥΡΙΖΑ και άρα κατέχει, τυπικά τουλάχιστον, διαχρονική ισχύ τόσο για το κόμμα όσο και για το ανά χείρας πόνημα. Μέχρι να την αντικαταστήσει ενδεχομένως ένα άλλο κείμενο ανάλογης περιωπής. Το δεύτερο παράρτημα αποτελεί κείμενο γραμμένο το 2014, το οποίο προσπαθούσε να περιγράψει σε πολύ αδρές γραμμές και σε περισσότερο αφηρημένο επίπεδο την πορεία της κρίσης. Προστίθεται εδώ ως ηχώ υποβάθρου απέναντι εκείνων των οποίων επιλαμβάνεται ρητά το παρόν. Το τρίτο παράρτημα εκθέτει την πολιτική πορεία μιας συνδικαλιστικής παράταξης μηχανικών στο μεταίχμιο της μεταπολίτευσης. Πρόκειται για κείμενο γραμμένο συλλογικά και εν θερμώ, που παρέμεινε εν πολλοίς άγνωστο όταν κυκλοφόρησε, ενώ είναι πλέον σχεδόν απολύτως ξεχασμένο. Ωστόσο, παρά τον εν πολλοίς ανοίκειο σήμερα τρόπο γραφής του, αυτό παραμένει, θέλω να πιστεύω, ενδιαφέρον και ενδεχομένως χρήσιμο. Έστω μόνο γιατί αναδεικνύει μια μορφή συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι την οποία ίσως θα οφείλαμε να εξετάσουμε και να αποτιμήσουμε εκ νέου. Τιμώντας ταυτόχρονα τη μνήμη του συνσυγγραφέα του Χρήστου Σινάνη και την αδιάλειπτη προσφορά του στα κοινά από τότε και μέχρι το τέλος...

Τέλος, να υπενθυμίσω πως ευτυχής κατάληξη μιας συνολικής πολιτικής τοποθέτησης είναι το να απορροφηθεί αυτή εξολοκλήρου στη σύνθετη πρακτική εκείνων στους οποίους επιδιώκει κατεξοχήν να απευθυνθεί. Όστε η τοποθέτηση να τελεστεί και άρα να ξεπεραστεί. Δηλαδή το κείμενο που την εκθέτει να ξεχαστεί κατά την ίδια αυτή τέλεση...

Αθήνα, 21 Μαΐου 2019

Εισαγωγικά

Κατά κανόνα, μια ιστορική περίοδος ή, ταπεινότερα, μια ιστορική φάση δεν εκκινεί και δεν περαιώνεται από ένα συγκεκριμένο γεγονός. Ας πούμε, μια εξέχουσα πολιτική απόφαση ή το αποτέλεσμα μιας εκλογικής διαδικασίας. Ούτε με μια συγκεκριμένη πράξη καταγραφής – ας πούμε, τον σχηματισμό μιας κυβέρνησης ή την υπογραφή μιας συνθήκης, μιας συμφωνίας, ενός πρωτοκόλλου. Στην κλίμακα του ιστορικού χρόνου, κάθε τέτοιο γεγονός και κάθε τέτοια πράξη καταγραφής έχουν χαρακτήρα στιγμιαίο, ενώ τόσο ουσιαστική εκκίνηση όσο και ουσιαστικό πέρας συντελούνται πάντοτε εν ροή, σε ένα διάστημα του ιστορικού χρόνου. Διάστημα εντούτοις που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη πυκνότητα, με διακριτά σημεία κορύφωσης εδώ ή εκεί, με εναλλαγές έντασης και ηρεμίας κατά τη μια ή την άλλη θιγόμενη όψη ή περιοχή του αντίστοιχου κοινωνικού όλου.

Για παράδειγμα, ποιο είναι το ουσιαστικό γεγονός και ποια η καίρια πράξη καταγραφής από όπου εκκινεί η περίοδος η οποία ακούει ακόμη (!) στο σεμνότυφο «μεταπολίτευση»; Η προσγείωση του αεροπλάνου που έφερε τον Κωνσταντίνο Καραμανλή από το Παρίσι; Ο σχηματισμός της Κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας»; Η καταστολή του «πραξικοπήματος της πιτζάμας»; Η νομιμοποίηση του ΚΚΕ και η απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων; Η εντυπωσιακή νίκη της νεοσύστατης τότε Νέας Δημοκρατίας στις εκλογές του 1974; Ή ακόμη, όπως ίσως θα μπορούσε βάσιμα να ισχυριστεί κάποιος, η εξασφάλιση της ομαλής εναλλαγής στην κυβέρνηση την οποία πιστοποίησαν οι εκλογές του 1981;

Αλλά επιπλέον, ακόμη και αν συμφωνήσουμε να σηματοδοτήσουμε συμβατικά εκκίνηση και πέρας με ένα τέτοιο γεγονός ή μια τέτοια πράξη καταγραφής –όπως όταν εντοπίζουμε την εκκίνηση της «μεταπολίτευσης» στην καθαυτό στιγμή της προσγείωσης Καραμανλή και τη μνημονεύουμε στις 24 Ιουλίου κάθε χρόνου με ομιλίες στη Βουλή και δεξίωση στο Προεδρικό Μέγαρο–, η σηματοδότηση παρα-

μένει πάντοτε επισφαλής. Γιατί τέτοια γεγονότα και πράξεις μπορούν να αναδειχθούν ως οι αντίστοιχοι σταθμοί, δηλαδή ως οι σταθμοί που διακρίνουν μια ιστορική περίοδο ή φάση διαχωρίζοντάς την από την προηγούμενη και την επόμενη, μόνον εκ των υστέρων: μόνον αφού έχουν αναδείξει, όπως μόλις υπαινιχθήκαμε με το παραπάνω παράδειγμα, το ιστορικό φορτίο που φέρουν, την ιδιάζουσα σημασία τους, τα ενδεχομένως πολλά και νέα που διαπιστώνουμε, πάντοτε εκ των υστέρων, ότι εγκυμονούσαν. Και μάλιστα αυτά τα πολλά και νέα μπορεί να μας υποχρεώσουν να πάψουμε να σηματοδοτούμε ακόμη και με τέτοιο συμβατικό τρόπο τα άκρα της ιστορικής περιόδου ή φάσης. Όπως το είχε διατυπώσει με τον τρόπο του ο Δημοσθένης από πολύ νωρίς (Ολυνθιακός Α', 11), «Πρὸς γὰρ τὸ τελευταῖον ἔκβαν ἕκαστον τῶν πρὶν ὑπαρξάντων κρίνεται».

Οι παρατηρήσεις αυτές προτάσσονται εδώ ως πρώτη προειδοποίηση προς κάθε επίδοξο αναγνώστη ή αναγνώστρια: η οριοθέτηση της ιστορικής περιόδου με όψεις της οποίας καταπιανόμαστε παραμένει ζήτημα ανοικτό. Οι δυνάμεις που έδρασαν και δρουν στο πλαίσιο της εξακολουθούν να εκδιπλώνουν τη δυναμική τους και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, ενώ νέες δυνάμεις αναδεικνύονται και νέα επίδικα ανακύπτουν, αλλά και ενόσω το αστάθμητο караδοκει παντού, φέροντας πάντοτε τη δυνατότητα να ανατρέψει σταθμούς που φαίνονται ακλόνητοι, να αναταράξει όσα εκλαμβάνουμε ως δεδομένα, να αναστατώσει κάθε επιμέρους οριοθέτηση. Μήπως κάπως έτσι δε μας συγκλόνησε η τραγωδία στο Μάτι;

Αλλά ειδικά για την ιστορική περίοδο που μας αφορά απαιτούνται μερικές πρόσθετες προειδοποιήσεις. Η πρώτη είναι ότι η εν λόγω περίοδος μπορεί να χαρακτηριστεί ως πείραμα εν εξελίξει. Για πρώτη φορά η Αριστερά του ΣΥΡΙΖΑ βρίσκεται στην κυβέρνηση –υπό όρους τους οποίους θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε– διατηρώντας έτσι εκ των πραγμάτων την πρωτοβουλία των κινήσεων. Των κινήσεων που θα προσδιορίσουν κατά τον έναν ή τον άλλον τρόπο την έκβαση του πειράματος. Και είναι, βέβαια, η ολοκλήρωσή του, όποτε και όπως συντελεστεί, εκείνη που θα αποσαφηνίσει αναδρομικά ολόκληρη την ιστορική περίοδο και τις επιμέρους εσωτερικές οριοθετήσεις της ως φάσεις ή στάδια. Κατά συνέπεια, όσο και αν ενδεχομένως δικαιούμαστε να θεωρήσουμε, τουλάχιστον σε πρώτη ανάγνωση, ότι η ιστορική φάση που μας ενδιαφέρει εδώ συμπίπτει με ένα πρώτο στάδιο του πειράματος που ξεκίνησε στις 25 Ιανουαρίου 2015, με την εκλογή της πρώτης κυβέρνησης Τσίπρα, και κατέληξε στις 21 Αυγούστου 2018, με την έξοδο από τα μνημόνια, δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε ότι σήμερα βρισκόμαστε εν μέσω του όλου πειράματος που φέρει το όνομα «κυβερνώσα ριζοσπαστική Αριστερά» ή, αν θέλετε, «ο ΣΥΡΙΖΑ κυβερνών». Άρα η σκοπιά μας δεν μπορεί παρά να είναι προσωρινή: αυτή μάλλον θα διαφέρει, ίσως σημαντικά, από τη σκοπιά που θα αναδείξει η ολοκλήρωσή του.

Αλλά επιπλέον δε βρισκόμαστε απλώς εν μέσω του πειράματος. Μετέχουμε σε

αυτό. Και μετέχουμε όλες και όλοι, θέλοντας και μη. Είτε στηρίζοντας τη δηλωμένη πρόθεσή του είτε μαχόμενοι εναντίον όσων εκπροσωπεί. Ενεργά, παθητικά ή αδιάφορα, με πράξεις ή παραλείψεις, με λόγο ή με σιωπή, νηφάλια ή με εμπάθεια, με ήσυχη συνείδηση ή με τύψεις, με αισιοδοξία ή με επιφυλάξεις, αναλαμβάνοντας ευθύνες ή αρνούμενοι να τις αναλάβουμε. Αλλά ωθώντας έτσι ή αλλιώς τα πράγματα προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση, προς τη μια ή την άλλη έκβαση του πειράματος. Οπότε αναγκαστικά μεροληπτούμε. Η κοινωνική κίνηση πάντοτε διαιρεί, ρητά ή άρηρτα, και δεν επιδέχεται ούτε μπορεί να φιλοξενεί άσπιλη ουδετερότητα. Η ίδια η διεκδίκηση μιας τέτοιας ουδετερότητας ανάγεται πάντα σε πράξη μεροληψίας. Κατά συνέπεια, η κρίση μας –και άρα όσες κρίσεις εκφέρονται σε τούτες τις σελίδες– δεν μπορεί παρά να υιοθετεί μια συγκεκριμένη σκοπιά ως προς το εκάστοτε κοινωνικό και πολιτικό επίδικο. Εδώ, την έκβαση, ακριβώς, του όλου πειράματος.

Η ιδιαίτερη σκοπιά του γράφοντος, η δική μου σκοπιά, προσδιορίζεται από δύο βασικά δεδομένα. Το πρώτο είναι ότι, επί αρκετά πλέον χρόνια, εκλαμβάνω τον εαυτό μου ως πιστό μέλος του ΣΥΡΙΖΑ και του Συνασπισμού (ΣΥΝ) προηγούμεως –ξεκινώντας από τον Νοέμβριο του 1993– έχοντας ταυτόχρονα συνείδηση ότι μια τέτοια απόκρημνη δήλωση μπορεί να παραπέμπει σε πολλές διαφορετικές εικόνες, και μάλιστα κάποιες πλήρως ασύμβατες μεταξύ τους, όπως και να τείνει να αποδώσει σε αυτές ποικίλα χρώματα της παλέτας, αφού, εκτός των άλλων, η ίδια η σημαία του ΣΥΡΙΖΑ περιλαμβάνει κιόλας τρία. Όπως και να 'χει πάντως, υπό αυτήν ακριβώς την ιδιότητα έχω κατά καιρούς αναλάβει διάφορες θέσεις υψηλής πολιτικής ευθύνης. Πράγμα που καθιστά τη δική μου συμμετοχή στο πείραμα κατ' ακριβή αντιστοιχία σημαίνουσα και άρα και τη σκοπιά μου αντίστοιχα, δηλαδή ιδιαζόντως, μεροληπτική.

Το δεύτερο δεδομένο συναρτάται με την καταγωγή των ιδεών που προσδιόρισαν από μέρους μου τη συμμετοχή στον ΣΥΝ και στον ΣΥΡΙΖΑ, όπως, βέβαια, αυτές εξελίχθηκαν, έχουν εξελιχθεί και εξακολουθούν να εξελίσσονται. Το θέμα έχει τη σημασία του, γιατί τόσο ο ΣΥΝ όσο και ο ΣΥΡΙΖΑ αυτοχαρακτηρίστηκαν ιδρυτικά ως συνασπισμός (της Αριστεράς και της Προόδου ο πρώτος, της Ριζοσπαστικής Αριστεράς ο δεύτερος). Πρόκειται για χαρακτηρισμό που υποδηλώνει κατ' αρχήν πολιτική ένωση αριστερών με διαφορετικές ιδεολογικές, πολιτικές και οργανωτικές αφηρησίες, δηλαδή διαφορετικές καταγωγικές ιδέες. Όπου, βέβαια, τέτοιες διαφορές δεν μπορεί παρά να επηρεάζουν στον έναν ή τον άλλο βαθμό τη σκοπιά και άρα τα προσίδια γνωρίσματα της αντίστοιχης μεροληψίας. Έτσι, σε ό,τι με αφορά, οφείλω να δηλώσω ότι οι ιδέες μου επηρεάστηκαν καθοριστικά από όσα έζησα ή έμαθα κατά τη φοιτητική ζωή μου στο ΕΜΠ, από την πενταετή παραμονή μου στο Παρίσι αμέσως μετά, ξεκινώντας από τον Αύγουστο του 1968 (με τις πολλές και ποικίλες συναφείς επιρροές που δεν είναι του παρόντος), και από

το ρεύμα της Ανανεωτικής, λεγόμενης, Αριστεράς, όπως αυτό εμφανίστηκε δημόσια με τη διάσπαση του ΚΚΕ το 1968, μορφοποιώντας έτσι με ρητά πολιτικό τρόπο ιδέες που ασφαλώς προϋπήρχαν.

Αλλά το ρεύμα της εν γένει Ανανεωτικής Αριστεράς δε διαμόρφωσε ένα αρραγές και αδιατάρακτο πλαίσιο. Αντίθετα, οι διαφωνίες ανάμεσα σε διάφορες οργανώσεις που είδαν εκεί το φως (ΚΚΕ Εσωτερικού, ΕΔΑ, Β΄ Πανελλαδική, Σοσιαλιστική Πορεία κτλ.) και με συμβαλλόμενους κάποιες ισχυρές εστίες «ανεντάκτων» (όπως εκείνες γύρω από τα περιοδικά *Αντί*, *Ο Πολίτης*, *Σύγχρονα Θέματα*, *Σχολιαστής*, *Θέσεις*) υπήρξαν κατά καιρούς πολλές και σε πολλά επίπεδα. Ωστόσο, με κατ'αλύτη τις εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση μετά την άνοδο Γκορμπατσόφ και τη στάση της παγκόσμιας Αριστεράς απέναντι σε αυτές, οι σοβούσες για καιρό εντάσεις συμπυκνώθηκαν ως ένα σημείο στα μέσα της δεκαετίας του 1980, βρίσκοντας μιας μορφής πολιτική έκφραση με τη διάσπαση του ΚΚΕ Εσωτερικού το 1986.

Επίκεντρο της διαμάχης εκεί υπήρξε η τύχη ενός Κ: το πλειοψηφικό τμήμα της διάσπασης, η Ελληνική Αριστερά (ΕΑΡ), με κεντρική προσωπικότητα αναφοράς τον Λεωνίδα Κύρκο, συγκέντρωσε εκείνους και εκείνες που ήθελαν να αποκλείσουν κάθε αναφορά στο Κ του κομμουνισμού, ενώ το μειοψηφικό τμήμα, το ΚΚΕ Εσωτερικού-Ανανεωτική Αριστερά, υπό την ηγεσία του Γιάννη Μπανιά, εκείνες και εκείνους που ήθελαν να λογίζονται δημόσια ως κομμουνιστές. Αλλά βεβαίως της Ανανέωσης. Με αυτά τα δεδομένα, τα καταγωγικά γνωρίσματα της μεροληψίας μου μπορούν να ομολογηθούν συγκεκριμένα. Υπήρξα ένθερμος υποστηρικτής του Κ, δηλαδή του εγχειρήματος που αποσκοπούσε στην ανανέωση της κομμουνιστικής προοπτικής (εντασσόμενος μάλιστα για ένα διάστημα στο ΚΚΕ Εσωτερικού-Ανανεωτική Αριστερά και μετέχοντας στην Κεντρική Επιτροπή του), έχοντας εν πολλοίς διαμορφωθεί πολιτικά από την ενεργό συμμετοχή μου στον *Πολίτη* σχεδόν από την ίδρυσή του το 1976. Όσα χρωστάμε όλοι, για να μην πω η χώρα γενικά, στον Άγγελο Ελεφάντη, ψυχή και εν πολλοίς σώμα του *Πολίτη*, είναι ανυπολόγιστα.

Υπό αυτές τις καταστατικές, κατά κάποιον τρόπο, δεσμεύσεις, όσα ακολουθούν επιχειρούν να σκιαγραφήσουν μια γενική εικόνα –αυτό που συνήθως αποκαλούμε «μεγάλη εικόνα»– των παραμέτρων που καθόρισαν, των περιπετειών που γνώρισε και των ζητημάτων που ανέδειξε το πείραμα που εξετάζουμε κατά την πρώτη περίοδο της εκτύλιξής του, όπως την προσδιορίζουμε στον υπότιτλο του παρόντος. Υπογραμμίζουμε ότι η εικόνα αφορά αποκλειστικά τον ΣΥΡΙΖΑ. Κοινωνικές κινήσεις και διεργασίες, θεσμικές λειτουργίες, πολιτικοί συσχετισμοί, διεθνές πλαίσιο, στάση ή συμπεριφορά άλλων πολιτικών δυνάμεων στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, όπως και όλα τα συναφή ή ανάλογα, παρουσιάζονται στην καλύτερη περίπτωση απλώς ως υπόβαθρο ή φόντο. Δηλαδή δεν πρόκειται εδώ για ιστορική, κοινωνιολογική ή πολιτική ανάλυση, ούτε καν σε επίπεδο γενικού σχήματος.

Σε ό,τι όμως αφορά τον ΣΥΡΙΖΑ, η εικόνα θέλει να είναι ιδιαζόντως επαρκής. Δηλαδή γενική, αλλά όχι εξαντλητική. Όσο γενική απαιτείται προκειμένου να καταστεί αναγνωρίσιμη ακόμη και από εκείνες ή εκείνους που δε μετείχαν καθόλου στο πείραμα ή δεν ήθελαν καν τις όποιες σχέσεις μαζί του. Έτσι, ονόματα, συγκεκριμένοι τομείς δραστηριότητας, ιδιαίτερες εκφάνσεις νοοτροπιών, δευτερεύουσες (πάντα κατά τον γράφοντα) εντάσεις ή αντιπαραθέσεις, σημεία εσωτερικής τριβής, κατανομές ισχύος, λεπτομέρειες της μίας ή της άλλης κοπής ή επεισόδια μικροϊστορίας εν πολλοίς απουσιάζουν. Στόχος είναι απλώς να κατανοήσουμε σε αδρές γραμμές το πού βρισκόμαστε, το πώς βρεθήκαμε εδώ όπου βρισκόμαστε και το για πού φαίνεται να τραβάμε. Πράγμα που συνεπάγεται ότι οφείλουμε να θυμηθούμε εξελίξεις και γεγονότα, αλλά και να προσπαθήσουμε να αναλύσουμε καταστάσεις και συμβάντα ή θέματα που εκκρεμούν. Νομίζω μάλιστα ότι είναι όχι μόνο θεωρητικά πρόσφορο, αλλά και πολιτικά αναγκαίο, να αρχίσουμε από την προϊστορία του πειράματος προκειμένου να αποκαταστήσουμε, ξεκινώντας, την πραγματική φυσιογνωμία του ΣΥΡΙΖΑ και τις καταβολές που την προσδιόρισαν.

Κι αυτό γιατί, εκτός όλων των άλλων, η ένδεια καθαυτό πολιτικής επιχειρηματολογίας έχει ωθήσει τη μείζονα αντιπολίτευση και όσους την ακολουθούν να θέτουν σχεδόν αποκλειστικά στο στόχαστρό τους αυτήν ακριβώς τη φυσιογνωμία. Μην ξεχνάμε ότι το περιβόητο τρίτο μνημόνιο ψηφίστηκε, μαζί με τον ΣΥΡΙΖΑ, από τη Νέα Δημοκρατία, το ΠΑΣΟΚ και το Ποτάμι. Οπότε είναι εξαιρετικά δύσκολο σε αυτές τις δυνάμεις να αμφισβητήσουν με ουσιαστικά πολιτικούς όρους, δηλαδή όρους που θα τιμούσαν την αρχική ψήφο τους, τους εφαρμοστικούς του νόμους ή εκείνα που κέρδισε η χώρα στις συναφείς διαπραγματεύσεις. Όπως είναι σχεδόν εξίσου δύσκολο να αμφισβητήσουν με τέτοιους όρους τα περισσότερα, τουλάχιστον, από τα φιλολαϊκά ή δημοκρατικά μέτρα στα οποία προχώρησε η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ ανεξαρτήτως μνημονίων. Έτσι η μορφή της τρέχουσας αντιπολιτευτικής εμπάθειας εξηγείται: μοναδικό ουσιαστικά περιθώριο «αντιπολίτευσης», αν της αξίζει καν ο όρος, μένει το να συσκοτισθεί πλήρως το ποιος πραγματικά είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και το τι πραγματικά επιδιώκει, ενόσω καλύπτονται τα πάντα κάτω από φορτία ολόκληρα από τις πιο ακραίες μορφές ψευδών «ειδήσεων» και συστηματικής συκοφαντίας. Καθώς δε η δημόσια σκηνή, όποια και αν είναι αυτή στη σημερινή Ελλάδα, τείνει να κατακλυστεί από τέτοιες αδίστακτες μορφές συκοφαντίας και ψεύδους, επείγει να προσπαθήσουμε, κατά το δυνατόν νηφάλια, να αποκαταστήσουμε στοιχειωδώς το πώς είχαμε και το πώς έχουν τα πράγματα.

Προϊστορία: μέχρι τις εθνικές εκλογές του 2012

Για να αποκτήσουμε λοιπόν μια πρώτη αδρή εικόνα της σημερινής φυσιογνωμίας του ΣΥΡΙΖΑ, οφείλουμε να ανατρέξουμε σε συμβάντα και γεγονότα που μας οδηγούν αρκετά πίσω στον χρόνο.

Ο ΣΥΝ

Ο ΣΥΝ (δηλαδή ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου) διαμορφώθηκε το 1989 ως συμμαχία του ΚΚΕ με την ΕΑΡ. Όπως και για τη συγκρότηση της ίδιας της ΕΑΡ, εμφανής καταλύτης της δυνατότητας αυτής της συμμαχίας υπήρξαν και εδώ οι ραγδαίες εξελίξεις που εξακολουθούσε να επιφέρει η πολιτική Γκορμπατσόφ και ειδικά η επιτακτική προτροπή να απαλλαγούν από την παραδοσιακά εδραιωμένη μονολιθικότητα τα απανταχού κομμουνιστικά κόμματα που εξακολουθούσαν να αναφέρονται προνομιακά στο ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης). Στα ελληνικά δεδομένα, ωστόσο, η εν λόγω συμμαχία προσκόμιζε επιπλέον κάτι παράδοξο: αυτή οδήγούσε στο ίδιο πολιτικό τραπέζι ένα ακραιφνώς κομμουνιστικό κόμμα, που δεν ήθελε να ακούει τίποτε για «ανανέωση», με ένα κόμμα της Ανανεωτικής Αριστεράς που είχε συγκροτηθεί πρόσφατα με κεντρικό αιτούμενο την απεμπόληση κάθε αναφοράς σε κομμουνισμό. Το ΚΚΕ, βέβαια, είχε εν προκειμένω τη δικαιολογία του: αυτό είχε πολεμήσει μέχρις εσχάτων το ΚΚΕ Εσωτερικού, γιατί το τελευταίο «καπηλεύεται» το όνομα του κομμουνισμού. Οπότε, από τη στιγμή που το ένα τμήμα της διάσπασής του έπαψε να το κάνει, το πρόβλημα που εμπόδιζε κάθε σύμπραξη μαζί του ως διά μαγείας λυνόταν. Πρόκειται μάλλον για την ίδια, τελικά, μορφή μαγείας που συνδέει την αποκλειστική χρήση ενός ονόματος με την προστασία ή την περιφρούρηση κάποιας ψυχής... Όπως και να 'χει πάντως, η εν λόγω σύμπραξη, με κοινά αποδεκτή επικεφαλής τη Μ. Δαμανάκη, κατέγραψε μια βραχεία αλλά περιπετειώδη πορεία στα ελληνικά πολιτικά πράγματα μέχρι το 1991.

Τότε κάποιες νέες εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση (αποτυχημένο πραξικόπημα Λιγκατσόφ –νοσταλγού, μαζί με άλλους, των παγίων της προηγούμενης περιόδου–, αποδυνάμωση Γκορμπατσόφ, τελική επικράτηση Γιέλτσιν και ραγδαία στροφή προς αμιγώς κεφαλαιοκρατικές μορφές οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, στροφή που στηρίχθηκε σε μια ιδιόμορφη «πρωταρχική συσσωρευση» βασισμένη στην αχαλίνωτη και ουσιαστικά δωρεάν ιδιωτικοποίηση –προς όφελος των αποκαλούμενων «ολιγαρχών»– μιας τεράστιας κρατικής περιουσίας) κατέλυσαν ένα ακόμη γεγονός. Το 13ο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Φεβρουάριο του 1991 άσκησε, κατά τα ειωθότα, κριτική στη μέχρι τότε πορεία του κόμματος και εξέλεξε νέα Κεντρική Επιτροπή (ΚΕ). Η ψηφοφορία εντός της ΚΕ για την εκλογή γραμματέα κατέδειξε τη διαφοροποίηση που είχε αρχίσει να συντελείται ήδη από το 1989, αν όχι προγενέστερα. Η Αλ. Παπαρήγα εξελέγη γραμματέας με 4 ψήφους διαφορά από τον Γ. Δραγασάκη. Υπό αυτές τις συνθήκες, το ΚΚΕ αποχώρησε επισήμως από τον συμμαχικό ΣΥΝ, αλλά ταυτόχρονα διασπάστηκε, αφήνοντας πίσω μια καθόλου ευκαταφρόνητη, ποιοτικά και ποσοτικά, ομάδα «ανανεωτικών» μελών και στελεχών. Ανάμεσά τους 54 από τα 111 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του.

Ο νέος ΣΥΝ που προέκυψε έτσι μετατράπηκε επισήμως σε ενιαίο κόμμα με το ιδρυτικό του Συνέδριο τον Ιούνιο του 1992 και την εκλογή της Μ. Δαμανάκη στη θέση της προέδρου. Καθώς δε το καταστατικό του νέου κόμματος, με την επίμονη προτροπή του Μιχάλη Παπαγιαννάκη, προέβλεπε τη λειτουργία τάσεων –αναγκαίων, τουλάχιστον τότε, λόγω των πολύ διαφορετικών καταβολών των ιδρυτικών μερών του–, οι περισσότεροι από εκείνες και εκείνους που προέρχονταν από το ΚΚΕ έφτασαν τελικά να συγκροτήσουν το Αριστερό Ρεύμα. Οι προερχόμενοι από την ΕΑΡ, μαζί με κάποιες δυνάμεις (όπως η Σοσιαλιστική Πορεία, με τον Ν. Κωνσταντόπουλο και άλλα στελέχη), καθώς και μεμονωμένα άτομα που προσχώρησαν εκείνη την περίοδο στον νέο ΣΥΝ, είχαν ήδη διαμορφώσει ή διαμόρφωσαν συν τω χρόνω κάποιες ακόμη διακριτές τάσεις. Ισχυρότερη αναδείχθηκε η Παρέμβαση, που αργότερα θα υποστήριζε ενεργά την υποψηφιότητα του Ν. Κωνσταντόπουλου για την προεδρία του ΣΥΝ.

Το άλλο τμήμα της διάσπασης του ΚΚΕ Εσωτερικού ανέλαβε, εκτός των άλλων, την πρωτοβουλία να εκδώσει την εβδομαδιαία εφημερίδα *Εποχή* (με την εξέχουσα συνδρομή του Άγγελου Ελεφάντη), που συνεχίζει έκτοτε δυναμικά την πορεία της, μολονότι το εν λόγω τμήμα ακολούθησε κατιούσα διαδρομή. Σημαντικά στελέχη και μέλη του άρχισαν να προσχωρούν στον ΣΥΝ και να εντάσσονται ταυτόχρονα στο Αριστερό Ρεύμα, δηλαδή στην τάση που διατηρούσε, τουλάχιστον έμμεσα, την αναφορά σε κομμουνισμό, ενώ άλλα μέλη και στελέχη του σιωπηρά αποστρατεύθηκαν. Έτσι το ΚΚΕ Εσωτερικού-Ανανεωτική Αριστερά έφτασε το 1991 να μετεξελιχθεί σε Ανανεωτική, Κομμουνιστική και Οικολογική Αριστερά (ΑΚΟΑ), πάντα υπό την ηγεσία του Γιάννη Μπανιά, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα ποικίλες

πρωτοβουλίες προς διάφορες κατευθύνσεις, με κύριο στόχο τη συνένωση των διάσπαρτων δυνάμεων της Αριστεράς. Αυτές οι πρωτοβουλίες συνέκλιναν με ιδέες που είχαν ήδη αρχίσει να διαμορφώνονται στον ΣΥΝ, ιδιαίτερα στο πλαίσιο του Αριστερού Ρεύματος, και συνάντησαν άλλες πρωτοβουλίες προς την ίδια κατεύθυνση. Ανάμεσα σ' αυτές σημαντικό εν προκειμένω ρόλο έπαιξε η Κίνηση για την Ενότητα και την Κοινή Δράση της Αριστεράς (ΚΕΔΑ), που είχε δημιουργηθεί μετά τη διαγραφή ή την αποχώρηση μερικών προβεβλημένων στελεχών του ΚΚΕ (Γ. Θεωνάς, Μ. Κωστόπουλος –ο οποίος λίγο αργότερα διαχώρισε τη θέση του–, Α. Ντρέκος, Δ. Κορφιάτης κ.ά.).

Το σύνολο αυτών των προσπαθειών καρποφόρησε με τη δημιουργία του Χώρου Διαλόγου για την Ενότητα και την Κοινή Δράση της Αριστεράς το 2001. Ο χώρος αυτός τελικά συγκέντρωσε αρκετές οργανώσεις, ομάδες και μεμονωμένα άτομα με διαφορετικές ιδεολογικές και πολιτικές αφετηρίες και συνέβαλε, κατά καιρούς σημαντικά, στη διαμόρφωση των ιδεών της Αριστεράς στις νέες συνθήκες. Αξιοσημείωτη εδώ υπήρξε η συνδρομή του Δήμου Τσακνιά, που επίσης είχε αποχωρήσει από το ΚΚΕ.

Στις εθνικές εκλογές του Οκτωβρίου 1993 ο ΣΥΝ δεν κατόρθωσε να εισέλθει στη Βουλή και η Μ. Δαμανάκη παραιτήθηκε από τη θέση της προέδρου. Το κόμμα αποκρίθηκε στο κενό, όπως και στα διάφορα άλλα ζητήματα που είχαν ανακύψει στο μεταξύ, με το δεύτερο (έκτακτο) συνέδριό του τον Δεκέμβρη του 1993. Στη διαδικασία εκλογής προέδρου προτάθηκαν τέσσερις υποψηφιότητες, εκείνες των Αλ. Αλαβάνου, Φ. Κουβέλη, Ν. Κωνσταντόπουλου και Μ. Παπαγιαννάκη. Καθώς κανείς δεν είχε συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία που απαιτούσε το καταστατικό (Αλαβάνος 40,21%, Κωνσταντόπουλος 28,85%, Κουβέλης 18,73%, Παπαγιαννάκης 12,18%), ακολούθησε δεύτερη ψηφοφορία μεταξύ των δύο που είχαν προηγηθεί, όπου επικράτησε ο Ν. Κωνσταντόπουλος με 53,32% (Αλαβάνος 46,68%). Οι υποψηφιότητες αυτές αντανάκλασαν εν πολλοίς την εσωτερική πολιτική γεωγραφία του ΣΥΝ: τέσσερις τάσεις, από τις οποίες οι τρεις συνασπίστηκαν ψηφίζοντας Κωνσταντόπουλο, απέναντι στο σχετικά πλειοψηφικό Αριστερό Ρεύμα. Πολλά μέλη και στελέχη από αυτές τις τρεις τάσεις, διατηρώντας χαλαρές συνδέσεις μεταξύ τους και έπειτα από διάφορες εσωτερικές αλλαγές και μετατοπίσεις, έφτασαν να συγχροτήσουν μεταγενέστερα τη λεγόμενη Ανανεωτική Πτέρυγα.

Η κατάρρευση του κοινωνικοπολιτικού συστήματος που είχε οικοδομηθεί στην τώως Σοβιετική Ένωση και στις χώρες της επιρροής της, καθώς και η συνακόλουθη εξάχνωση του ενός πόλου του Ψυχρού Πολέμου –που είχε κηρυχθεί σχεδόν επίσημα ήδη με το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου–, επέφερε πλείστες δραματικές αλλαγές σε παγκόσμια κλίμακα, ενώ η γεωπολιτική αστάθεια που δημιουργήθηκε διαρκεί ακόμη, αν δεν εντείνεται.

Ανάμεσα στις εξελίξεις αυτές καθοριστικής ιστορικής σημασίας αποδείχθηκε

η πολιτική και ιδεολογική συγκρότηση της λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης», δηλαδή της επέλασης προς κάθε κατεύθυνση της νεοφιλελεύθερης οικονομικής και πολιτικής ιδεολογίας και των πολύ συγκεκριμένων «υλικών» παρεμβάσεων που τη συνόδευαν. Η νέα δυναμική που αναπτύχθηκε, στηριγμένη στην ισχύ κυρίως των ΗΠΑ, ακύρωνε σύνορα, πολιτισμικές διαφορές, κοινωνικά κεκτημένα ή άλλους φραγμούς, ενώ ταυτόχρονα παρουσιαζόταν ως η μόνη δυνατή εκδοχή (ΤΙΝΑ: *There Is No Alternative*) της πορείας του κόσμου μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Γιατί, βέβαια, η «παγκοσμιοποίηση» βρήκε το έναυσμά της ακριβώς σε αυτήν την κατάρρευση: και είχε εξαλειφθεί το αντίπαλον δέος που περιόριζε μέχρι τότε ανάλογες βλέψεις και άνοιγε ένα αχανές πεδίο νεοφιλελεύθερης επέκτασης και μπορούσε να οικοδομηθεί ευρέως η αίσθηση –με τη συνεπικουρία μιας αδίστακτης προπαγάνδας με οικουμενική εμβέλεια και σε πολλά επίπεδα– ότι η νίκη του νεοφιλελευθερισμού ισοδυναμεί με τίποτε λιγότερο από το «τέλος της Ιστορίας». Σημειώνουμε ότι τον τυπικό συντονισμό της «παγκοσμιοποίησης» τον ανέλαβε κυρίως, αλλά όχι βέβαια μόνον, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), με έδρα –πού αλλού;– στη Γενεύη της Ελβετίας.

Στο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο που διαμορφωνόταν υπό αυτούς τους όρους, ιδιαίτερα σημαντική για την Αριστερά υπήρξε η ανάδυση ενός εντελώς νέου και ιδιαίτερα δυναμικού πολύμορφου κινήματος που αγχάλιασε πολλές χώρες βάλλοντας στην καρδιά της ίδιας της «παγκοσμιοποίησης». Η εξέγερση στο Σιάτλ των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 1999, κατά τη διάρκεια μιας συνόδου του ΠΟΕ, έφερε το «αντιπαγκοσμιοποιητικό» κίνημα δυναμικά στο προσκήνιο, ενώ η αδυσώπητη καταστολή του ίδιου κατά τη διάρκεια μιας συνεδρίασης των G8 στη Γένοβα τον Ιούλιο του 2001, όπως σφραγίστηκε με τη δολοφονία του Κάρλο Τζουλιάνι, κατέδειξε πόσο το κίνημα αυτό λογιζόταν επικίνδυνο για την οικοδομούμενη νέα παγκόσμια τάξη. Ας σημειωθεί ότι στη Γένοβα είχε μεταβεί για να συμμετάσχει ενεργά στις διαμαρτυρίες αντιπροσωπεία του ΣΥΝ υπό τον πρόεδρό του Ν. Κωνσταντόπουλο, όπως και αντιπροσωπεία της Νεολαίας του ΣΥΝ υπό τον γραμματέα της Αλ. Τσίπρα. Ωστόσο στην τελευταία απαγορεύτηκε η αποβίβαση από το πλοίο που τη μετέφερε (!) και η ίδια αναγκάστηκε να επιστρέψει.

Τώρα, τόσο ο ΣΥΝ όσο και οι οργανώσεις, ομάδες και άτομα που οικοδομούσαν τον Χώρο Διαλόγου αναγνώρισαν γρήγορα τη σημασία του «αντιπαγκοσμιοποιητικού» κινήματος και άρχισαν να συμμετέχουν ενεργά στις διεθνείς και στις τοπικές εκφράσεις του. Στο πλαίσιο του Χώρου Διαλόγου, αλλά και ανεξάρτητα από εκείνον, δημιουργήθηκε έτσι ένα χαλαρό πολιτικό υποκείμενο με την επωνυμία «Διεθνής Δράση», το οποίο οργάνωνε την ελληνική συμμετοχή στις διεθνείς κινητοποιήσεις ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Βασικές συνιστώσες του υποκειμένου αυτού υπήρξαν η ΑΚΟΑ και η Διεθνιστική Εργατική Αριστερά (ΔΕΑ), η οποία μετείχε στον Χώρο Διαλόγου και έμελλε να αποτελέσει ιδρυτική συνιστώσα του

ΣΥΡΙΖΑ. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι σημαντικό ρόλο σε αυτήν την εξωστρεφή δραστηριότητα και στον νέο προσανατολισμό του ΣΥΝ, ο οποίος, όπως θα δούμε αμέσως, επερχόταν, έπαιξε η τάση «Παρέμβαση» και ιδιαίτερα το στέλεχός της Σ. Πιτσιρόλας, ο οποίος είχε αναδειχθεί συντονιστής της Πολιτικής Γραμματείας του κόμματος.

Υπό αυτές τις συνθήκες, ο ΣΥΝ γενικότερα θεώρησε ότι τα νέα δεδομένα που έθετε η «παγκοσμιοποίηση», όπως και εκείνα που αναδείκνυε το καινοφανές και ριζοσπαστικό κίνημα εναντίον της, με κεντρικά συνθήματα «Ο άνθρωπος πάνω από τα κέρδη» και «Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός», απαιτούσαν τον δικό του πολιτικό αναπροσανατολισμό και την αντίστοιχη αλλαγή του ονόματός του. Έτσι αυτός προχώρησε στη συστηματική οργάνωση ενός προγραμματικού συνεδρίου (με ημερίδες, προσυνέδρια και άλλες συναφείς εκδηλώσεις), που έλαβε τελικά χώρα μεταξύ της 30ής Μαΐου και της 1ης Ιουνίου 2003. Το νέο όνομα που τελικά πλειοψήφησε στο συνέδριο ήταν «Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινημάτων και της Οικολογίας», ενώ το κείμενο που εγκρίθηκε βρήκε πλατύτερη απήχηση, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για μια νέα πολιτική γραμμή με σαφέστερους πλέον στρατηγικούς και πολιτικούς στόχους, ενώ ταυτόχρονα λείαινε το έδαφος για μια ουσιαστικότερη συζήτηση με τον Χώρο Διαλόγου και άλλες ομάδες ή οργανώσεις της Αριστεράς.

Με την απόσταση που μεσολάβησε, οφείλουμε να διαπιστώσουμε ότι στο πρώτο αυτό προγραμματικό συνέδριο συντελέστηκε κάτι βαθύτερο. Μέχρι τότε ο ΣΥΝ δεν είχε αποκαταστήσει επί της ουσίας μια σαφή δική του ιδεολογική και πολιτική ταυτότητα. Αισθανόταν έντονα την πίεση των όμορων πολιτικών χώρων του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ, παρουσίαζε κατά καιρούς έντονα συμπτώματα του αντίστοιχου ετεροκαθορισμού και φλέρταρε με την ιδέα του να καταστεί ο ίδιος κόμμα απλής πολιτικής ενότητας. Αντ' αυτών, το προγραμματικό συνέδριο συνέδεσε εκ νέου τον ΣΥΝ με τη θεωρία της Αριστεράς, εδραίωσε τις ιδεολογικές αναφορές του, τον κατέστησε ικανό να αναγνωρίζει και να συμμετέχει με τις δυνάμεις του στο κοινωνικό κίνημα που αναπτυσσόταν, όπως είπαμε, παράλληλα και διαμόρφωσε μια στρατηγική αναθεμελίωσης και ανασύνθεσης της Αριστεράς, ανταγωνιστική εκείνης των κομμάτων που τον πίεζαν.

Με αυτά τα δεδομένα και εν όψει του επερχόμενου λίγο αργότερα τακτικού συνεδρίου του ΣΥΝ (4ο συνέδριο, Δεκέμβριος 2004), ο Ν. Κωνσταντόπουλος δήλωσε ότι μια παραπάνω από δεκαετής θητεία είναι αρκετή και ότι ο ίδιος δε θα ήταν ξανά υποψήφιος για την προεδρία του κόμματος. Πολλά μέλη και στελέχη θεώρησαν ότι η στάση αυτή άνοιγε τη δυνατότητα ώστε η νέα πολιτική γραμμή που θα συζητούσε το συνέδριο να αποτυπωθεί και στο πρόσωπο που θα αναλάμβανε τη θέση του προέδρου. Δηλαδή να ολοκληρωθεί και στο ηγετικό επίπεδο η «αριστερή στροφή» που είχε ήδη αποτυπωθεί στο Προγραμματικό Συνέδριο. Με το πρόσθετο δε-

δομένο ότι τόσο το Αριστερό Ρεύμα όσο και άλλες τάσεις του ΣΥΝ (όπως το Κοκκινοπράσινο Δίκτυο, με ψυχή τον Χρ. Παπαδόπουλο, και η Παρέμβαση) είχαν συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση της νέας γραμμής, αυτή τελικά επικράτησε με σχετικά μεγάλη πλειοψηφία. Πρόεδρος από τον 1ο γύρο εξελέγη ο Αλ. Αλαβάνος (58,5%), με μειοψηφούντες τους Μιχάλη Παπαγιαννάκη (33,18%), που είχε διαφωνήσει με τη νέα γραμμή, και Χρ. Παπαδόπουλο (6,94%) του Κοκκινοπράσινου Δικτύου, που συμφωνούσε μεν με τη νέα γραμμή, αλλά δε στήριζε την υποψηφιότητα Αλαβάνου. Τον Μάιο του 2005 ιδρύθηκε θέση Γραμματέα της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής (ΚΠΕ) του ΣΥΝ (ή, αν θέλουμε, του κόμματος συνολικά), όπου μετά από ψηφοφορία μεταξύ των μελών της εκλέχθηκε για τη θέση ο Ν. Χουντής, προερχόμενος και αυτός από το Αριστερό Ρεύμα. Προηγούμενως χρέη γραμματέα τελούσε στην πράξη ο Στ. Πιτσιόρλας, προερχόμενος από την Παρέμβαση, υπό την ιδιότητα, όπως είπαμε, του συντονιστή της Πολιτικής Γραμματείας.

Από τον ΣΥΝ στον ΣΥΡΙΖΑ

Το όνομα ΣΥΡΙΖΑ εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις εθνικές εκλογές του Μαρτίου 2004, ως μορφή εκλογικής συμμαχίας του ΣΥΝ με κάποιες οργανώσεις ή ομάδες του Χώρου Διαλόγου και κυρίως την ΑΚΟΑ. Παρά τις εντάσεις που δημιούργησε το χαμηλό εκλογικό ποσοστό του (3,26%), η συμμαχία διατηρήθηκε, εδραίωσε το όνομα που έμελλε να αποβεί ιστορικό, εμφανίστηκε διευρυμένη και περισσότερο αποφασιστική στις εκλογές του 2007 και του 2009 και έφτασε να μετεξελιχθεί σε ενιαίο κόμμα, πρώτα με την τυπική κατάθεση της αντίστοιχης δήλωσης στον Άρειο Πάγο τις παραμονές των εθνικών εκλογών τον Μάιο του 2012 και ουσιαστικά με το ιδρυτικό συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ (10-14 Ιουλίου 2013) και την ταυτόχρονη αυτοδιάλυση του ΣΥΝ με δική του συνεδριακή απόφαση (10 Ιουλίου 2013).

Αλλά αυτή η πορεία προς τον κομματικά ενιαίο ΣΥΡΙΖΑ, η οποία, εκτός των άλλων, έφερε τον ΣΥΝ να υιοθετεί επισήμως για τον εαυτό του τον χαρακτηρισμό «ριζοσπαστική», δεν υπήρξε ούτε γραμμική ούτε ανέφελη. Μεταξύ άλλων, η αποχώρηση της Ανανεωτικής Πτέρυγας το 2010 και η συνακόλουθη δημιουργία της Δημοκρατικής Αριστεράς (ΔΗΜΑΡ) εστιάστηκε κατά βάσιν σε όσα υποτίθεται πως υπονοούσε αυτός ο χαρακτηρισμός. Αλλά ως πάrouμε τα πράγματα με τη σειρά.

Η προεδρία Αλαβάνου ξεκίνησε ελπιδοφόρα. Κάποιες δικές του κατά βάσιν πρωτοβουλίες υπήρξαν ρηξικέλευθες, συγκέντρωσαν τα φώτα της δημοσιότητας, δημιούργησαν ένα αίσθημα σχετικής ευφροσύνης στα μέλη και τους φίλους του ΣΥΝ και προσέλκυσαν ένα ευρύτερο ενδιαφέρον ως προς τη νέα πορεία του κόμματος. Για παράδειγμα, ενώ η υποψηφιότητα του Μιχάλη Παπαγιαννάκη για τη δημαρχία της Αθήνας στις δημοτικές εκλογές του 2006 φαινόταν σχεδόν σε όλους ενωτικός και εποικοδομητικός μονόδρομος, η αιφνιδιαστική πρόταση Αλαβάνου να επιλεγεί ως υποψήφιος ο νεαρός τότε και σχετικά άγνωστος Αλ. Τσίπρας, γραμ-

ματέας μέχρι πρότινος της Νεολαίας του ΣΥΝ, πρόταση που τελικά επικράτησε, υπήρξε ανέλπιστα επιτυχημένη. Ο Αλ. Τσίπρας συγκέντρωσε 10,51%, ποσοστό μεγαλύτερο ακόμη και από τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις.

Οι ρηξικέλευθες πρωτοβουλίες Αλαβάνου κορυφώθηκαν στις αρχές του 2008, όταν ο ίδιος δήλωσε ότι παραιτείται από την προεδρία του ΣΥΝ και προτείνει για τη θέση του τον ίδιο Αλ. Τσίπρα. Μετά από μια περίοδο αμηχανίας και συζητήσεων η πρόταση έγινε πλατιά αποδεκτή και ο Αλ. Τσίπρας, σε ηλικία 33 ετών, εξελέγη πρόεδρος του ΣΥΝ στο 5ο Τακτικό Συνέδριό του τον Φεβρουάριο του 2008, με μεγάλη πλειοψηφία (70,41%) και ανθυποψήφιο τον Φ. Κουβέλη (28,67%) της Ανανεωτικής Πτέρυγας, που πλέον είχε εν πολλοίς συγχροτηθεί. (Η τελική ψηφοφορία έγινε στις 9 Φεβρουαρίου 2008.) Το γεγονός ότι ο Αλ. Τσίπρας δεν ήταν βουλευτής αντιμετωπίστηκε με τη διατήρηση από τον Αλ. Αλαβάνο της προεδρίας της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ, όπως αυτή είχε σχηματιστεί μετά τις εθνικές εκλογές του 2007. Τόσο ο ΣΥΝ όσο και ο ακόμη συμμαχικής μορφής ΣΥΡΙΖΑ πέρασαν κατά συνέπεια μια περίοδο ιδιότυπης δυαρχίας που φαινόταν στους περισσότερους αρμονική. Σε αυτό βοήθησε και η εντυπωσιακή άνοδος όλων των συναφών δημοσκοπικών επιδόσεων.

Τον Φεβρουάριο του 2009 ο ΣΥΝ προχώρησε σε Διαρκές Συνέδριο προκειμένου να συζητήσει τη συμβολή του στο πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ όσο και τους όρους αντιμετώπισης των επερχόμενων ευρωεκλογών. Το εκτενές κείμενο που κατατέθηκε από την Επιτροπή Προγράμματος που είχε επιλεγεί από την Κεντρική Πολιτική Επιτροπή (ΚΠΕ) –*Για την Αριστερά του 21ου αιώνα: η συμβολή του ΣΥΝ στο πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ*, τόμος 384 σελίδων– έγινε δεκτό πολύ θετικά, χωρίς αρνητικές ψήφους, ενώ η εισήγηση του Αλ. Τσίπρα για τις πολιτικές εξελίξεις, την τακτική και τους στόχους του ΣΥΡΙΖΑ στις ευρωεκλογές έγινε αποδεκτή με μεγάλη πλειοψηφία.

Πρόκειται εδώ κατ' ουσίαν για ένα δεύτερο προγραμματικό συνέδριο που αποτυπώνει τη συναφή ωρίμανση του ΣΥΝ και κατ' επέκτασιν του ΣΥΡΙΖΑ. Για πρώτη φορά το περιεχόμενο του τελικού κειμένου αλλά και ο τρόπος επεξεργασίας του το καθιστούν σαφές πολιτικό πρόγραμμα που εγγράφεται σε κυβερνητικό ορίζοντα. Δίδεται βάρος στην ανάλυση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που είχε ήδη ξεσπάσει, ενώ καταγράφονται συγκεκριμένα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε τομέας και κάθε περιοχή της συνολικής κοινωνικής ύλης. Σε αυτήν τη βάση, οι προτάσεις που απορρέουν διατυπώνονται κατά τρόπο συνεκτικό, ώστε να εντάσσονται φυσιολογικά σε μια ενιαία στρατηγική, τόσο σε σχέση με όσα αφορούν την Ελλάδα όσο και σε σχέση με το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Παρέχεται έτσι ένας προγραμματικός εξοπλισμός που καθιστά τον ΣΥΝ και δυνάμει τον ΣΥΡΙΖΑ ικανούς να αντιμετωπίσουν με πλήρη επάρκεια προτάσεις ή «προτάσεις» τόσο της τότε κυβέρνησης όσο και των κομμάτων της τότε αντιπολίτευσης.

Ωστόσο, παρά τα ενθαρρυντικά αυτά δεδομένα, το αποτέλεσμα των ευρωεκλογών του Ιουνίου 2009 υπήρξε απογοητευτικό. Το ψηφοδέλτιο του ΣΥΡΙΖΑ κατέγραψε αρνητικό ρεκόρ (4,70%), ενώ εκλέχθηκε μόνον ένας ευρωβουλευτής, ο Ν. Χουντής. Αρνητικό ρεκόρ, γιατί στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές (Ιούνιος 2004) το ψηφοδέλτιο του μόνου ΣΥΝ είχε μεν λάβει μικρότερο ποσοστό (4,16%), εκλέγοντας έναν ευρωβουλευτή, τον Δ. Παπαδημούλη, αλλά τότε το ψηφοδέλτιο «Γυναίκες για μια άλλη Ευρώπη», που στηριζόταν κυρίως από τον Χώρο Διαλόγου, είχε λάβει ποσοστό 0,76%. Αν αθροίσουμε τα δύο ποσοστά, όπως μάλλον δικαιούμαστε πολιτικά, προκύπτει ποσοστό 4,92%, δηλαδή μεγαλύτερο από την επίδοση του όλου ΣΥΡΙΖΑ το 2009.

Ας σημειωθεί ότι όλες οι ευρωεκλογές μέχρι εκείνες του 2014 διεξάγονταν χωρίς σταυρό προτίμησης, αλλά μέσω ιεραρχημένου καταλόγου υποψηφίων, όπως τον διαμόρφωνε κάθε κόμμα. Εν προκειμένω, ο όλος ΣΥΡΙΖΑ θα συνδιαμόρφωνε μεν την εν λόγω λίστα, αλλά είχε δεχθεί ότι η πρώτη θέση της θα καταλαμβάνεται μετά από ψηφοφορία στην ΚΠΕ του μόνου ΣΥΝ. Σε αυτήν πρώτητος εξελέγη ο Ν. Χουντής, αφού είχε προηγουμένως παραιτηθεί από τη θέση του γραμματέα, και δεύτερος ο Δ. Παπαδημούλης. Γραμματέας της ΚΠΕ του ΣΥΝ, σε αντικατάσταση του Ν. Χουντή, εξελέγη ο Δ. Βίτσας τον Ιούλιο του 2009.

Εν μέσω της ευρύτερης συζήτησης για το αρνητικό αποτέλεσμα ανέκυψε έντονη τριβή στις σχέσεις Αλαβάνου-Τσίπρα, που δημιούργησε κρίση τόσο στον ΣΥΝ όσο και στον ΣΥΡΙΖΑ. Η κρίση διήλθε διάφορα επεισόδια, αλλά δε διευθετήθηκε ποτέ. Τελικά ο Αλ. Αλαβάνος παραιτήθηκε πρώτα από μέλος του ΣΥΝ, αλλά και από τον ΣΥΡΙΖΑ αργότερα, συγκροτώντας μια δική του πολιτική πρωτοβουλία («Μέτωπο Αλληλεγγύης και Ανατροπής»), που δοκίμασε τις δυνάμεις της τον Νοέμβριο του 2010 στις αυτοδιοικητικές εκλογές στην περιφέρεια Αττικής. (Ποσοστό 2,16% έναντι ποσοστού 6,16% του ψηφοδελτίου που υποστήριξε ο ΣΥΡΙΖΑ με επικεφαλής τον Αλ. Μητρόπουλο, που είχε διαφοροποιηθεί από το ΠΑΣΟΚ.) Να σημειώσουμε ότι ο ΣΥΡΙΖΑ θέλησε να αποτυπώσει και συμβολικά την πολιτική διεύρυνση προς στελέχη προερχόμενα από το ΠΑΣΟΚ που είχε προηγηθεί. Έτσι μετέτρεψε το επίσημο όνομά του σε «Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς-Ενωτικό Κοινωνικό Μέτωπο» ή ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ. Αυτό το όνομα διατηρήθηκε μέχρι το ιδρυτικό συνέδριο τον Ιούλιο του 2013. Για λόγους ευκολίας θα συνεχίσουμε να αναφερόμαστε στον ΣΥΡΙΖΑ χωρίς το πρόσθεμα ΕΚΜ σε όσα ακολουθούν.

Όμως οι περιπέτειες ΣΥΝ και ΣΥΡΙΖΑ δεν είχαν ακόμη τελειώσει. Η προκήρυξη Συνεδρίου του ΣΥΝ (6ο, 3-6 Ιουνίου 2010) συνάντησε την έντονη διαφωνία σημαντικού αριθμού μελών του Αριστερού Ρεύματος με επικεφαλής τον Π. Λαφαζάνη, διαφωνία που οδήγησε στη βελούδινη, ουσιαστικά σιωπηρή, διάσπαση της τάσης αυτής. Εξόφθαλμες πολιτικές διαφωνίες δεν είχαν ακόμη τότε αναφύει, αλλά η διάσπαση συνεπαγόταν αναπόφευκτα τη συγκρότηση της αντίστοιχης «αντι-

τάσης». Δημιουργήθηκε έτσι εξ επαγωγής η Αριστερή Ενότητα. Αλλά υπήρξε ένα επιπλέον σημαντικό γεγονός που χαρακτήρισε το συνέδριο: κατά το πέρας του, η Ανανεωτική Πτέρυγα αποχώρησε από τον ΣΥΝ με δήλωση του Φ. Κουβέλη, που επικέντρωνε τη ριζική, μέχρις αποχωρήσεως, διαφωνία στη διατήρηση του συμβατικού σχήματος ΣΥΡΙΖΑ και στον καταστροφικό «αριστερισμό» που του απέδιδε, ακόμη και στο συμβολικό επίπεδο του ονόματος.

Υπό αυτές τις συνθήκες, ο Αλ. Τσίπρας εκλέχτηκε ξανά πρόεδρος χωρίς ανθυποψήφιο, ενώ, ως προς την εκλογή μελών στη νέα Κεντρική Πολιτική Επιτροπή, η Αριστερή Ενότητα πλειοψήφησε με ποσοστό 50,63%. Το Αριστερό Ρεύμα έλαβε 29,83%, το Ενιαίο Ψηφοδέλτιο Μελών ΣΥΝ, τάση που προερχόταν από τον ευρύτερο χώρο της Ανανεωτικής Πτέρυγας αλλά είχε διαφωνήσει με την αποχώρηση, έλαβε 17,23%, ενώ η ουσιαστικά προσωποπαγής Πρωτοβουλία για την Αριστερή Ανασύνθεση 1,16%, όσο και οι ανεξάρτητοι. Είναι με αυτά πλέον τα φυσιολογικά δεδομένα που ο ΣΥΝ συνέχισε την πορεία του στον ΣΥΡΙΖΑ μέχρι την αυτοδιάλυσή του τον Ιούλιο του 2013, όπως είπαμε. Οι αποχωρήσαντες, από τη μεριά τους, συγκρότησαν λίγο αργότερα τη ΔΗΜΑΡ, η οποία εξέλεξε πρόεδρο τον Φ. Κουβέλη.

Η τρικυμισμένη αυτή πορεία του ΣΥΝ και του ΣΥΡΙΖΑ δεν έλαβε χώρα σε κάποιο αδρανές κοινωνικό πλαίσιο. Κάθε άλλο μάλιστα. Όπως διαπιστώσαμε ήδη, οι αντίστοιχες εξελίξεις σχετίζονταν σχεδόν πάντα, άμεσα ή έμμεσα, με όσα πολλά συνέβαιναν στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στον κόσμο. Ιδιαίτερα το 2008 είναι έτος που ξεχωρίζει, γιατί τότε η παγκόσμια οικονομική κρίση ξέσπασε στις ΗΠΑ, απλώθηκε στην Ευρώπη και λίγο πολύ παντού στον κόσμο, ενώ άρχισε να συσσωρεύει σύννεφα και στον ουρανό της Ελλάδας. Η Συμβολή του ΣΥΝ στο πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ, που ολοκληρώθηκε, όπως είπαμε, στις αρχές του 2009, μπορεί να θεωρηθεί κείμενο σημαντικό, γιατί, εκτός των άλλων, είχε αναγνωρίσει από πολύ νωρίς τους αντίστοιχους κινδύνους για τη χώρα, προτείνοντας ταυτόχρονα μια δέσμη μέτρων (αλλαγή της λειτουργίας και του ρόλου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας [ΕΚΤ], ευρωμόλογα κτλ.) που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τις συναφείς επιπτώσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη. Όμως, οι αντίστοιχες προτάσεις αγνοήθηκαν πλήρως, αν δε λοιδορήθηκαν, και έπρεπε να περάσουν αρκετά δύσκολα χρόνια πριν γίνει ευρύτερα κατανοητό ότι ο μόνος ίσως τρόπος να επιβιώσει η ευρωζώνη, και τελικά η Ευρώπη, είναι μια μορφή υλοποίησης τέτοιων μέτρων. Αλλά δεν είναι εδώ η θέση να πούμε περισσότερα. Ένας σχηματικός σκελετός της πορείας της κρίσης παρουσιάζεται ως Παράρτημα.

Τον Δεκέμβριο του ίδιου 2008 η Ελλάδα, σε ολόκληρο ουσιαστικά το εύρος της, γνώρισε την εντελώς απροσδόκητη έκρηξη της μαθητικής νεολαίας που ακολούθησε τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου από ειδικό φρουρό. Μολονότι το συμβάν, τις λίγες μέρες που διήρκεσε, κλόνησε εκ βάθρων πολλές εδραίες αντιλή-

φεις, μολονότι θορύβησε όλες τις κατεστημένες πολιτικές δυνάμεις, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, αυτό έσβησε αργόσυρτα χωρίς να αφήσει ορατά ίχνη. Εδώ βοήθησε ιδιαίτερα η λελογισμένη στάση που ακολούθησε ο τότε υπουργός Εσωτερικών και μετέπειτα Πρόεδρος της Δημοκρατίας Πρ. Παυλόπουλος.

Δεν μπορούμε ωστόσο να μην αναγνωρίσουμε ότι κάτι από αυτήν την αιφνίδια ριζοσπαστική έκρηξη τροφοδότησε υποδόρια και σιωπηρά το πολύπλευρο λαϊκό κίνημα που αναπτύχθηκε έπειτα από λίγα χρόνια. Δηλαδή εκείνο που ακολούθησε την είσοδο του τρομοκρατικού Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) στην Ελλάδα –και για πρώτη φορά στην «ανεπτυγμένη» Ευρώπη– σε αγαστή και θεσμικά κατοχυρωμένη συνεργασία, βέβαια, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή Κομισιόν (Commission) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), δηλαδή τη γνωστή μας «Τρόικα», όπως θα εξηγήσουμε αναλυτικά παρακάτω. Αναφερόμαστε, με μια λέξη, στο «αντιμνημονιακό» κίνημα. Όπως δεν μπορούμε να μη σημειώσουμε ότι λίγο αργότερα, τον ίδιο πάντα μήνα Δεκέμβριο, εκδηλώθηκε μια εργοδοτικά υποκινούμενη, εξαιρετικά βίαιη επίθεση με βιτριόλι ενάντια στη μαχητική συνδικαλιστρία των καθαριστριών, ιδιαίτερα μορφωμένη μετανάστρια από τη Βουλγαρία, Κ. Κούνεβα. Το περιστατικό προξένησε τότε γενικευμένη οργή, οργή που διοχετεύθηκε και αυτή σε όσα έμελλε να ακολουθήσουν. Η ίδια η Κ. Κούνεβα, μετά τη μερική αποκατάσταση της υγείας της, συμμετείχε στο ευρωψηφοδέλτιο του ΣΥΡΙΖΑ και εξελέγη μέλος της ευρωβουλής στις ευρωεκλογές του 2014.

Μνημόνια

Την επίσημη έναρξη του πρώτου –γιατί ακολούθησαν δύο ακόμη, όπως θα δούμε– μνημονίου (ακριβέστερα: Μνημόνιο Κατανόησης, που μεταφράζει το *Memorandum of Understanding* ή MoU) ανακοίνωσε με διάγγελμα από το Καστελόριζο ο τότε πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου στις 23 Απριλίου 2010. Η κυβέρνησή του είχε προέλθει από τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009, όπου, έπειτα από δύο διαδοχικές εκλογικές νίκες της Νέας Δημοκρατίας υπό τον Κ. Καραμανλή, τον Μάρτιο του 2004 (ΝΔ 45,36%, ΠΑΣΟΚ 40,55%, ΚΚΕ 6,90%, ΣΥΡΙΖΑ 3,26%) και τον Σεπτέμβριο του 2007 (ΝΔ 41,84%, ΠΑΣΟΚ 38,10%, ΚΚΕ 8,15%, ΣΥΡΙΖΑ 5,04%, Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός [ΛΑΟΣ] 3,08% – κόμμα ακροδεξιάς κατεύθυνσης που είχε συγκροτηθεί από τον Γ. Καρατζαφέρη μετά τη διαγραφή του από τη Νέα Δημοκρατία), το ΠΑΣΟΚ επανήλθε δυναμικά στην κυβέρνηση έπειτα από 5,5 χρόνια (ΠΑΣΟΚ 43,92%, ΝΔ 33,48%, ΚΚΕ 7,54%, ΛΑΟΣ 5,63%, ΣΥΡΙΖΑ 4,06%). Άμεσο αποτέλεσμα της ήττας της Νέας Δημοκρατίας ήταν η παραίτηση του Κ. Καραμανλή από την προεδρία της και η εκλογή του Α. Σαμαρά στη θέση αυτή με ποσοστό 50,06%, με ανθυποψήφιος την Ντ. Μπακογιάννη (39,72%) και τον Π. Ψωμίαδη (10,22%).

Το διάγγελμα Παπανδρέου πάγωσε τους πάντες, ενώ το περιεχόμενο της συ-

νεπαγόμενης δανειακής σύμβασης διέσπειρε φόβο και οργή. Πρώτη σημαντική εκδήλωση της αντίστοιχης κατάστασης πνευμάτων ήταν ένα πολύ μεγάλο σε όγκο και μαχητικότητα συλλαλητήριο στις 5 Μαΐου 2010, την παραμονή της ψήφισης του μνημονίου στη Βουλή. Αλλά το έγκλημα κάποιων «διαδηλωτών» με τον εμπρησμό του κτιρίου της ΜΑΡΦΙΝ στην οδό Σταδίου και τον φρικτό θάνατο τριών εργαζομένων –έγκλημα που δε διαλευκάνθηκε ποτέ ούτε, από ό,τι φαίνεται, μέλλει να διαλευκανθεί– στοίχισε από τότε όλες τις διαδηλώσεις: κανείς δεν μπορεί να ξέρει ποιος «διαδηλώνει» δίπλα του και τι μεγάλο κακό μπορεί να προκαλέσει. Σίγουρα είναι πιο ασφαλής ο καναπές μπροστά στην τηλεόραση...

Δεν είναι εδώ ο χώρος να αναλύσουμε, ή έστω να παρουσιάσουμε συνοπτικά, τις αντιδράσεις ενός λαού στη βίαιη άλλα νομιμοφανή επιβολή μέτρων που του στοίχισαν σε επίπεδο οικονομικό και κοινωνικό όσα θα του στοίχιζε ένας χαμένος πόλεμος. Τα γνωρίσματα και τα πεπραγμένα της πολύμορφης κοινωνικής κίνησης που αναπτύχθηκε θα μπορούσαν να αποδοθούν επαρκώς μόνον από ένα κείμενο άλλης τάξης, άλλης στόχευσης, άλλης κύριας θεματολογίας. Για τις ανάγκες του παρόντος, αρκεί να σημειώσουμε ότι ήταν αυτή η κίνηση που επέφερε τη ριζική αναδιάρθρωση ολόκληρου του πολιτικού χάρτη της χώρας, οδηγώντας τελικά στην έναρξη της ιστορικής περιόδου που μας αφορά.

Έτσι, από τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009 μέχρι τις εκλογές του Μαΐου 2012, δηλαδή σε δυόμισι περίπου χρόνια, το ΠΑΣΟΚ από το 43,92% έπεσε στο 13,18% και η Νέα Δημοκρατία από το 33,48% στο 18,85%. Αντίστροφα, ο ΣΥΡΙΖΑ από 4,06% εκτινάχθηκε στο 16,78%, ενώ το ΚΚΕ ανέβηκε από το 7,54% στο 8,48%. Ο ΛΑΟΣ (2,90%) δεν κατόρθωσε να εισέλθει στη Βουλή, ενώ εισήλθαν για πρώτη φορά η ΔΗΜΑΡ (6,11%), οι Ανεξάρτητοι Έλληνες ή ΑΝΕΛ (10,61%), αλλά και η Χρυσή Αυγή (6,97%). Οι ΑΝΕΛ, κόμμα με μαχητικά αντιμνημονιακή στόχευση, είχαν δημιουργηθεί από τον Π. Καμμένο μετά τη διαγραφή του, όπως και άλλων, από τη Νέα Δημοκρατία για λόγους τους οποίους θα δούμε. Συγκεντρώθηκαν εκεί στελέχη που προέρχονταν κυρίως από αυτήν, αλλά και από το ΠΑΣΟΚ, ή παρουσιάζονταν ως ανεξάρτητα. Η Χρυσή Αυγή συνιστούσε μέχρι τότε αριθμητικά αμελητέο μόρφωμα με καθαρά ναζιστική ιδεολογία και αντίστοιχα βίαιη πρακτική.

Η εντυπωσιακή αυτή αλλαγή, βέβαια, δεν εμφανίστηκε μονομιάς. Υπό την αυξανόμενη πίεση που ασκούσε το κοινωνικό κίνημα που αναπτυσσόταν ραγδαία –και κορυφωνόταν όταν έρχονταν στη Βουλή τα μέτρα που καθιστούσαν συγκεκριμένες τις δεσμεύσεις του μνημονίου– οι κοινοβουλευτικές ομάδες που είχαν αναδειχθεί στις εκλογές του 2009 είχαν γνωρίσει σταδιακά δραματικές αλλοιώσεις. Η Νέα Δημοκρατία του Α. Σαμαρά αρχικά αντιτάχθηκε στο μνημόνιο και το καταψήφισε. Η Ντ. Μπακογιάννη, που το υπερψήφισε, διαγράφηκε αμέσως, δημιουργώντας λίγο μετά τον δικό της βραχύβιο πολιτικό φορέα («Δημοκρατική Συμμαχία», που πέτυχε ποσοστό 2,56% στις εκλογές του Μαΐου 2012). Το μνημόνιο έτσι

πέρασε (6 Μαΐου 2010) με τις ψήφους του ΠΑΣΟΚ, αλλά και του ΛΑΟΣ (!), ενώ υπήρξαν απώλειες και από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ: οι Β. Οικονόμου, Γ. Δημαράς και Σ. Σακοράφα το καταψήφισαν και διαγράφηκαν αμέσως. Λίγο αργότερα διαφοροποιήθηκε και διαγράφηκε ο Β. Παπαχρήστος, ενώ παραιτήθηκαν από τη βουλευτική τους έδρα οι Γ. Φλωρίδης και Ε. Νασιώκας. Ο Π. Κουρουμπλής διαγράφηκε αφού καταψήφισε (29 Ιουνίου 2011) το λεγόμενο «μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα», δηλαδή τον νόμο που περιελάμβανε τις εφαρμοστικές διατάξεις του μνημονίου.

Η καταφανής αποτυχία του μνημονίου ως προς την επίτευξη των οικονομικών στόχων του, οι πιέσεις προς τη Νέα Δημοκρατία να αλλάξει γραμμή πλεύσης, πιέσεις που προέρχονταν τόσο από δυνάμεις του εσωτερικού (με ήδη καταγεγραμμένο δείγμα την πρώιμη, όπως αποδείχθηκε λίγο αργότερα, διαφοροποίηση της Ντ. Μπακογιάννη) όσο και από πλευράς Ευρώπης, και κυρίως, βέβαια, η διόγκωση και η ριζοσπαστικοποίηση του κοινωνικού κινήματος προς απρόσμενες κατευθύνσεις άρχισαν να αναταράσσουν την πολιτική σκηνή και ταυτόχρονα να κλονίζουν εκ βάθρων την κυβέρνηση Παπανδρέου. Ας προσθέσουμε παρενθετικά ότι ο κακός σχεδιασμός αυτού του μνημονίου είχε ήδη επισημανθεί από πολλές πλευρές, ενώ έχει πλέον αναγνωριστεί σχεδόν επίσημα ως τέτοιος και από τους «εταίρους». Δηλαδή τους αρμόδιους θεσμούς (ή κυβερνήσεις) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ΔΝΤ. Όπως είναι προφανές, οι εν λόγω «εταίροι» θα μας απασχολήσουν διά μακρών στα όσα ακολουθούν.

Στις εν λόγω συνθήκες η κοινωνία βρήκε πολλούς τρόπους να κινηθεί. Εκτός από τις «κλασικές» εικοσιτετράωρες γενικές απεργίες, τις πορείες, τις διαδηλώσεις και τις σποραδικές καταλήψεις, εμφανίστηκαν νέες μορφές έκφρασης και νέες μορφές διαμαρτυρίας. Σαν αυτές του υποδειγματικού μακροχρόνιου αγώνα των απολυμένων καθαριστριών του Υπουργείου Οικονομικών, του κινήματος «Δεν πληρώνω» και, κεντρικότερα, εκείνες του «κινήματος των αγανακτισμένων» ή «των πλατειών», κινήματος που ακολούθησε δημιουργικά το ισπανικό παράδειγμα των *indignados* της *Puerta del Sol* («Θύρα του Ήλιου», όνομα κεντρικής πλατείας στη Μαδρίτη). Το «κίνημα των πλατειών», με τις ανοιχτές, οργανωμένες άψογα και με τη χρήση ηλεκτρονικών δικτύσεων, δημοκρατικές συνελεύσεις του και την εντυπωσιακή συστηματικότητα και διάρκειά του, αποκατέστησε ένα πρωτόγνωρο πλαίσιο ελευθερίας και άμεσης δημοκρατίας στην Πλατεία Συντάγματος και σε άλλους ανάλογους χώρους, εμφυσώντας πνοή στα επιχειρήματα που ακούγονταν.

Αλλά οφείλουμε επιπλέον να υπογραμμίσουμε τις ποικιλόμορφες και εξαιρετικά σημαντικές οριζόντιες πρωτοβουλίες αλληλεγγύης (κοινωνικές κουζίνες, κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία, κοινωνικά φροντιστήρια, ευθεία σύνδεση ανάμεσα σε παραγωγούς αγροτικών προϊόντων και καταναλωτές κτλ.), που αποτέλεσαν την αυθόρμητη απόκριση της ίδιας της κοινωνίας στην κρίση μέσα από τη δημιουργία ενός ενεργού προστατευτικού δικτύου για τα κατεξοχήν θύματά της. Και

βέβαια δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την ένταση, κάποιες φορές μέχρι παροξυσμού, της αστυνομικής καταστολής, που ενίσχυε και γενίκευε την οργή, ούτε τις μαζικές διαμαρτυρίες που οδήγησαν στη ματαίωση της παρέλασης στις 28 Οκτωβρίου 2011 στη Θεσσαλονίκη.

Από την άλλη πλευρά, δηλαδή από την κυρίαρχη, στενά οικονομική, σκοπιά, που αρνιόταν πεισματικά να δει το εύρος και την ένταση της κοινωνικής κίνησης και το υλικό της υπόβαθρο, το γεγονός ότι είναι αναγκαία μια δεύτερη δανειακή σύμβαση, όπως και το ότι απαιτείται κάποια μορφή κουρέματος του δημόσιου χρέους, είχαν τεθεί από καιρό στην ημερήσια διάταξη. Ακριβώς αυτά αποφασίστηκαν τελικά στην έκτακτη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 23 Οκτωβρίου 2011. Η σχετική απόφαση (νέο δάνειο, νέο μνημόνιο, κούρεμα του δημόσιου χρέους που κατακρατούσαν ιδιώτες [PSI: *Private Sector Involvement*] κατά 50%) έτυχε βεβαίως της εγκρίσεως του Γ. Παπανδρέου και της κυβέρνησής του.

Μετά την απόφαση της συνόδου κορυφής, με όλα τα υπόλοιπα σύνθετα δεδομένα προ οφθαλμών, και τελική αφορμή τις πρωτοφανείς διαμαρτυρίες κατά την παρέλαση της 28ης Οκτωβρίου, ο Γ. Παπανδρέου θεώρησε ότι θα κατόρθωνε να υπερβεί την όλη εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση αν διενεργούσε δημοψήφισμα με ερώτημα την αποδοχή ή όχι της εν λόγω απόφασης. Και με την κυβέρνηση να προκρίνει βεβαίως καταφατική εν προκειμένω απάντηση. Πίστευε, φαίνεται, πως έτσι θα εξανάγκαζε τον Α. Σαμαρά να συμμεριστεί την ευθύνη συνυπογραφής του επερχόμενου νέου μνημονίου, ενόσω ταυτόχρονα το κοινωνικό κίνημα κάπως θα ηρεμούσε και η κυβέρνηση θα ανακτούσε ένα επίπεδο αξιοπρεπούς μετρήσιμης στήριξης. Οπότε και προχώρησε στη σχετική προαναγγελία με ομιλία του στη Βουλή στις 31 Οκτωβρίου 2011.

Αλλά η προαναγγελία του δημοψηφίσματος υπήρξε το πολιτικό Βατερλό του. Πρώτα οι «εταίροι» διαφώνησαν έντονα και τον κάλεσαν επιτακτικά στις 2 Νοεμβρίου στις Κάννες –όπου διεξαγόταν σύνοδος των G20– προκειμένου να τον προειδοποιήσουν ότι, σε ό,τι αφορά το προγραμματιζόμενο δημοψήφισμα, μόνο ανεκτό ερώτημα μπορεί να είναι το «Ναι ή Όχι στο ευρώ» και ταυτόχρονα να του δηλώσουν ξερά ότι η τελευταία δόση της ισχύουσας δανειακής σύμβασης δε θα εκταμιευόταν προτού διεξαχθεί το δημοψήφισμα. (Βεβαίως κάτι μας θυμίζει. Γιατί, όπως θα δούμε, η ίδια ακριβώς στάση έμελλε να επαναληφθεί περίπου τέσσερα χρόνια αργότερα, με εντελώς διαφορετική όμως κατάληξη...) Παράλληλα, μεγάλο μέρος του ΠΑΣΟΚ, με πρωτοστατούντα τον Ε. Βενιζέλο, αντιπρόεδρο τότε της κυβέρνησης και υπουργό Οικονομικών, σχεδόν εξεργάγη. Οπότε ναι μεν ο Α. Σαμαράς πραγματοποίησε («αυτοκριτικά») την προσδοκώμενη αναστροφή, αλλά ο ίδιος ο Γ. Παπανδρέου υποχρεώθηκε να παραιτηθεί από πρωθυπουργός και τελικά από πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ. Σε αυτή τη δεύτερη θέση τον διαδέχθηκε ο Ε. Βενιζέλος κατά την εθνική συνδιάσκεψη του κόμματος αυτού στις 12 Μαρτίου 2012

ως ο μοναδικός καταστατικά νόμιμος υποψήφιος, δηλαδή εκείνος που είχε συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό υπογραφών στήριξης.

Η παραίτηση του Γ. Παπανδρέου από την πρωθυπουργία και η αναστροφή Σαμαρά άνοιξαν τον δρόμο για τη συγκρότηση κυβέρνησης συνεργασίας που θα στηριζόταν από την τότε Βουλή, δηλαδή χωρίς προσφυγή σε νέες εκλογές. Υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κ. Παπούλια, οι Γ. Παπανδρέου και Α. Σαμαράς συμφώνησαν –και με προτροπή του ΛΑΟΣ– να προτείνουν για τη θέση πρωθυπουργού τον έχοντα κατά πολλούς την έξωθεν καλή μαρτυρία Λ. Παπαδήμο, αντιπρόεδρο τότε της ΕΚΤ, και να προχωρήσουν σε κυβέρνηση συνεργασίας των τριών αυτών κομμάτων. Η νέα κυβέρνηση, με κορμό την προηγούμενη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και προσθήκες από τη Νέα Δημοκρατία και τον ΛΑΟΣ, ορκίστηκε στις 11 Νοεμβρίου 2011.

Η κυβέρνηση Παπαδήμου προχώρησε στην υπογραφή του δεύτερου μνημονίου στις 9 Φεβρουαρίου 2012 και το έφερε προς ψήφιση στη Βουλή τρεις μέρες αργότερα. Την ίδια μέρα (12 Φεβρουαρίου 2012) και μέχρι τα ξημερώματα της επομένης οι διαδηλώσεις ξεπέρασαν σε όγκο και ένταση όλες τις προηγούμενες, ενώ η καταστολή υπήρξε αντίστοιχα αδυσώπητη. Παράλληλα, η κοινοβουλευτική μάχη στη Βουλή οδήγησε στην υπερψήφιση του μνημονίου από το ΠΑΣΟΚ και τη Νέα Δημοκρατία (θετικές ψήφοι 199), ενώ ο ΛΑΟΣ καταψήφισε (!). Όμως τα τρία κόμματα κατέγραψαν σημαντικές απώλειες. Από το ΠΑΣΟΚ καταψήφισαν και διαγράφηκαν 22 βουλευτές (ανάμεσά τους οι Α. Βαγενά, Ο. Βουδούρης, Γ. Μιχελογιαννάκης, Μ. Ξενογιαννακοπούλου, Β. Παπανδρέου, Θ. Παραστατίδης, Λ. Κατσέλη, Χ. Καστανίδης), ενώ από τη Νέα Δημοκρατία καταψήφισαν και διαγράφηκαν 21 βουλευτές (ανάμεσά τους οι Π. Καμμένος –ο οποίος είχε ήδη διαφοροποιηθεί κατηγορηματικά λίγο προγενέστερα–, Ε. Βόζεμπεργκ, Σ. Γαληνός, Χρ. Ζώης, Γ. Καρασμάνης, Ε. Κουντουρά, Δ. Σταμάτης, Μ. Κεφαλογιάννης, Κ. Γκιουλέκας, Μ. Κόλλια-Τσαρουχά). Από τον ΛΑΟΣ υπερψήφισαν και διαγράφηκαν οι Μ. Βορίδης και Α. Γεωργιάδης, προετοιμάζοντας έτσι τη μετεγγραφή τους στη Νέα Δημοκρατία.

Λίγο αργότερα η ίδια κυβέρνηση οργάνωσε, με την αναγκαία διεθνή συνδρομή, το κούρεμα του δημόσιου χρέους που κατακρατούσαν ιδιώτες, με το σχετικό νομοθέτημα να ψηφίζεται στη Βουλή στις 9 Μαρτίου 2012. Ωστόσο το κόστος για τα ασφαλιστικά ταμεία και άλλα ιδρύματα του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως και για τους πολίτες που είχαν εμπιστευθεί τα ελληνικά ομόλογα ως τρόπο αποταμίευσης, υπήρξε μεγάλο. Αλλά το κόστος υπήρξε ακόμη πιο καθοριστικό για τις ελληνικές τράπεζες που κατακρατούσαν στο χαρτοφυλάκιό τους μεγάλο μέρος από τα ομόλογα που κουρεύτηκαν. Το PSI, δηλαδή, τις οδηγούσε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας, δημιουργώντας την ανάγκη να ανακεφαλαιοποιηθούν εκ νέου. Προφανώς με νέο δανεισμό. Οπότε το περιβόητο PSI, αντί να μειώνει το δημόσιο χρέος, κατ' ουσίαν το αύξησε! Ομολογουμένως λαμπρή επιτυχία. Όπως και να 'χει πάντως, η κυβέρνηση Παπαδήμου υπήρξε ιδιαίτερα βραχύβια και εξεμέτρησε το ζην

μόλις πέντε μήνες μετά την ορκωμοσία της, αφού έφερε σε πέρας τα δύο βασικά καθήκοντα της περιόδου, δηλαδή την ψήφιση του μνημονίου και την πραγματοποίηση του κουρέματος.

Άλλωστε, το να επιζήσει περισσότερο ήταν σχεδόν αδύνατο. Η εντελώς αφύσικη για τα ελληνικά δεδομένα σύμπραξη των παραδοσιακά αντίπαλων «κόσμων» του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, όπως και ο αποκλεισμός κάθε σύμπραξης της Νέας Δημοκρατίας με τον «ακραίο» ΛΑΟΣ, όπως είχε εμπεδωθεί επί προεδρίας και πρωθυπουργίας Καραμανλή, προμήνυαν ούτως ή άλλως μεγάλες δυσκολίες ως προς τη σύμπληξη ισχυρών συνεκτικών δεσμών. Η κυβέρνηση Παπαδήμου δεν μπορούσε άρα να εκληφθεί παρά ως ο ενδιάμεσος που απλώς θα τελείωνε την αναγκαία χοντροδουλειά. Δεν είναι λοιπόν παράξενο το γεγονός ότι ποικίλες τριβές, ορατές και αόρατες, άρχισαν να εμφανίζονται ανάμεσα στους κυβερνητικούς «εταίρους», ενώ ταυτόχρονα οι λαϊκές διαμαρτυρίες όχι μόνο δεν έλεγαν να κοπάσουν, αλλά φαινόταν να γενικεύονται. Οι εκλογές άρχισαν έτσι να φαντάζουν ευρύτερα ως η πράξη που κάπως θα εκτόνωνε την κατάσταση, ενώ η τραγωδία θα έβρισκε μιας μορφής κάθαρση, τουλάχιστον προσωρινά. Οπότε πράγματι, έναν μήνα μετά την ολοκλήρωση του κουρέματος, στις 11 Απριλίου 2012, προκηρύχθηκαν εθνικές εκλογές για την 6η Μαΐου 2012. Και ήδη είδαμε πόσο ριζικές αλλαγές αυτές επέφεραν στην πολιτική σκηνή, με τον καταποντισμό του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, την εκτίναξη του ΣΥΡΙΖΑ και την ανάδειξη στο προσκήνιο νέων πολιτικών δυνάμεων.

ΣΥΡΙΖΑ: φυσιογνωμικά

Στο διάστημα που ορίζεται από το διάγγελμα στο Καστελόριζο μέχρι τη δήλωση στον Άρειο Πάγο που αναφέραμε ο ΣΥΡΙΖΑ συμμετείχε πλήρως σε όλες τις μορφές του κοινωνικού κινήματος που αναπτυσσόταν, οικοδομώντας έτσι την ενότητά του στην πράξη. Αλλά συμμετείχε, θα μπορούσαμε ίσως να πούμε, με μια κατ'αρχήν επαινετή διακριτικότητα. Τόσο γιατί είχε εμπεδώσει ότι ο ρόλος του κόμματος δεν μπορεί ούτε οφείλει να είναι εκείνος του καθοδηγητή όσο και γιατί –και κατά συνέπεια– δεν ήθελε να κατηγορηθεί ότι εκμεταλλεύεται τους κοινωνικούς αγώνες προς ίδιον πολιτικόν όφελος. Του αρκούσε, με άλλα λόγια, το να μετέχει σε αυτούς με όλες του τις δυνάμεις, απλώς με τη μαχητική προσδοκία ότι τόσο το παράδειγμα όσο και η ανοιχτή εν θερμώ διατύπωση των δικών του απόψεων από τα μέλη και τα στελέχη του θα συνέβαλλαν στην αποσαφήνιση ιδεών και στόχων, επηρεάζοντας έτσι εποικοδομητικά τους αγώνες. Ισχυρές θεωρητικές προκείμενες που αφορούν τη σχέση αριστερού κόμματος και κοινωνικού κινήματος στήριζαν αυτή τη στάση.

Ωστόσο εδώ απαιτείται μια αυτοκριτική ματιά. Οφείλουμε, δηλαδή, να διαπιστώσουμε ότι η διακριτικότητα που χαρακτήριζε αυτή τη συμμετοχή δε συμπλη-

ρωνόνταν, όπως θα περίμενε κανείς, από την προσπάθεια ενίσχυσης του ίδιου του ΣΥΡΙΖΑ. Κι αυτό μολονότι ήταν αρκετές οι φορές όπου τα μέλη και τα στελέχη του, με το παράδειγμα και τις εύστοχες παρεμβάσεις τους, έφταναν να απολαμβάνουν ευρύτερης εκτίμησης. Φαίνεται σαν κάτι να τους (μας) συγκρατούσε από το να μιλήσουν θετικά και για το κόμμα τους –υπό τις κατάλληλες βεβαίως περιστάσεις και με τις κατάλληλες αφορμές–, δηλαδή να τους εμπόδιζε να προχωρήσουν με την αναγκαία λεπτότητα σε προτάσεις «στρατολόγησης». Και αυτό το κάτι ήταν κατ' ουσίαν, ισχυρίζομαι, *έλλειμμα κομματικής αυτοπεποίθησης*. Η πολιτική λειτουργία του ακόμη συμμαχικού ΣΥΡΙΖΑ αλλά και η κομματική λειτουργία του ΣΥΝ δε φαίνονταν αρκετά ελκυστικές στα ίδια τα μέλη και τα στελέχη τους ώστε να προσκαλέσουν άλλους να συμμετάσχουν. Πίστευαν μεν στο κόμμα τους, αλλά όχι με εκείνη την ψυχική επένδυση που θα τους ωθούσε να το διαφεύνουν σε κάθε περίπτωση και να προσκαλούν άλλους, με τη χαρά, τη γενναιοδωρία και το ανοιχτό πνεύμα της αυτοπεποίθησης, να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητές του. Περιγράφοντας αυτήν την κατάσταση κάποιιοι έλεγαν από τότε ότι, για να φτάσεις να βρεις επαρκώς ενδιαφέρουσες τις συνεδριάσεις στον ΣΥΡΙΖΑ ή στον ΣΥΝ, απαιτείται μεταπτυχιακό δίπλωμα «συριζαϊκών σπουδών». Αλλά πώς να το αποκτήσεις, αν, ήδη από την πρώτη συνεδρίαση που θα σε καλούσαν, θα έβρισκες τα διαμειβόμενα είτε ακατανόητα είτε άσχετα με εκείνα που σε είχαν ωθήσει εκεί;

Στην περίπτωση του ΣΥΝ, αλλά και του κομματικά ενιαίου ΣΥΡΙΖΑ αργότερα, το έλλειμμα κομματικής αυτοπεποίθησης είχε και έχει κάπως καλυφθεί, αλλά πολύ ατελώς και διαστρεβλωμένα, μέσα από την αναγωγή των τάσεων σε μερικευτικούς οργανισμούς –ή, σε περιπτώσεις εσωκομματικών αναμετρήσεων, ακόμη και σε μηχανισμούς κατανομής ισχύος– που υποκαθιστούν, με τον προσίδιο στην καθιερωμένη τρόπο, τους όρους πολιτικής αφοσίωσης και το συναρτώμενο πλαίσιο πολιτικής συζήτησης που έχει ζωτική ανάγκη όποιος θέλει να συμμετέχει οργανωμένα σε ένα μείζον πολιτικό έργο που τον ξεπερνά προσωπικά. Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «συριζαϊκών σπουδών» θα όφειλε, άρα, να περιλαμβάνει ως μάθημα κορμού την πολιτική αναγκαιότητα των τάσεων, τουλάχιστον κατά τις πρώτες περιόδους λειτουργίας τόσο του ΣΥΝ όσο και του ΣΥΡΙΖΑ, την πολυδαίδαλη μετέπειτα διαδρομή τους, το αν και το κατά πόσον όντως αυτές συνιστούν ή συνιστούσαν ποτέ ρεύματα ιδεών, τα σταθερά και τα μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικά και την εσωτερική «ιεραρχία» καθιερώσεως, την εξέλιξη των μεταξύ τους ωσμώσεων και συνδιαλλαγών και βέβαια τις σχέσεις που διατηρεί εκάστη με τον όλον ΣΥΝ ή ΣΥΡΙΖΑ, με την πολιτική του και προφανώς με την ηγεσία του.

Το ίδιο έλλειμμα κομματικής αυτοπεποίθησης, όπως και η συνεπαγόμενη οργανωτική αλλά και ιδεολογική πλαδαρότητα του ΣΥΡΙΖΑ συνολικά, έχει αναχθεί σε πάγιο φυσιογνωμικό χαρακτηριστικό του. Το μόνιμα επανερχόμενο πρόβλημα

του πώς αυτός θα διευρυνθεί, ώστε ο αριθμός των κομματικών μελών του κάπως να αντιστοιχιστεί με τη ραγδαία αύξηση της πολιτικής επιρροής του, κάπου εκεί συναντά τον πυρήνα του. Αλλά αυτό το πρόβλημα, όπως συνδέεται στις μέρες μας με τη γενικότερη κρίση της μορφής «κόμμα», αποδεικνύεται εν τούτοις πράγμασι δυσπρόσιτο και δυσεπίλυτο. Είναι βέβαιο ότι εδώ απαιτείται να σκάψουμε όλοι μαζί πολύ βαθύτερα.

Μολονότι όλα τα παραπάνω, όπως και γενικότερα ολόκληρο το ζήτημα των όρων κομματικής συγκρότησης του ΣΥΡΙΖΑ και της σχέσης αυτής της συγκρότησης με το κοινωνικό κίνημα, είχαν εντοπιστεί νωρίς, από πολλούς και «διατασιακά» –όχι κατ’ ανάγκην με τις παραπάνω διατυπώσεις–, και μολονότι το έλλειμμα κομματικής αυτοπεποίθησης προφανώς δεν αφορούσε ούτε αφορά με τον ίδιο τρόπο όλες τις Οργανώσεις Μελών (ΟΜ) του ΣΥΡΙΖΑ –άλλωστε δεν είναι όλα τα μέλη του ΣΥΡΙΖΑ, ίσως ούτε καν τα περισσότερα, ενταγμένα σε τάσεις–, τα πράγματα ουσιαστικά παραμένουν στο ίδιο σημείο, αν δεν έχουν χειροτερέψει.

Την περίοδο του «κινήματος των πλατειών» μάλιστα άρχισε να εμφανίζεται μια ιδιόμορφη ένταση στη νεολαία του ΣΥΝ (που διευρύνθηκε μεταγενέστερα σε νεολαία του ΣΥΡΙΖΑ), η οποία δεν είχε διαιρεθεί εσωτερικά –και ορθώς– σε διακριτές τάσεις. Η ένταση έφευγε απέναντι εκείνους ή εκείνες που πριμοδοτούσαν κυρίως το κίνημα με εκείνες ή εκείνους που πριμοδοτούσαν κυρίως το κόμμα. Μολονότι και οι δύο πλευρές αναγνώριζαν την ανάγκη συνύπαρξης και αμοιβαία εποικοδομητικής λειτουργίας των δύο πόλων, η ένταση δε διευθετήθηκε, ενώ τα φορτία αντιπαλότητας που συσσωρεύθηκαν στο μεταξύ έφτασαν να οδηγήσουν αρκετά αργότερα στη διάσπαση της νεολαίας του ΣΥΡΙΖΑ. Οφείλουμε εδώ να σημειώσουμε ότι η εν λόγω ένταση, και τελικά η διάσπαση της νεολαίας, συνδέεται με αρκετά ευθύ τρόπο με ακόμη μία βελούδινη εσωτερική «διάσπαση» –ούτως ειπείν– στο κόμμα τον Ιούνιο του 2014. Τότε η επικρατούσα από το 2010, όπως είδαμε, Αριστερή Ενότητα διαχωρίστηκε ανάμεσα στην τάση των 53+ (όνομα που παραπέμπει στον αριθμό μελών της ΚΠΕ που είχαν υπογράψει τότε ένα κριτικό κείμενο αναφορικά με την πορεία του κόμματος) και στην Ενωτική Κίνηση. Ωστόσο τον δρόμο αυτής της πρόσθετης εσωτερικής διαίρεσης δεν τον ακολούθησαν όλα τα μέλη της Αριστερής Ενότητας ούτε αρκετά προβεβλημένα στελέχη της. Ίσως γιατί δεν μπορούσαν να εντοπίσουν επακριβώς, με τη δέουσα σαφήνεια, το καθαυτό πολιτικό, δηλαδή εξωστρεφές, επίδικό της.

Από την άλλη μεριά και εν πολλοίς ανεξάρτητα από το ζήτημα των τάσεων, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε κάτι ακόμα: η επαινετή διακριτικότητα από την οποία ξεκινήσαμε αυτή τη διερεύνηση είχε ένα ιδιόμορφο κόστος. Για παράδειγμα, η απουσία συμβόλων του ΣΥΡΙΖΑ σε μια διαδήλωση, ή, αντίστροφα, η ειρηνική συνύπαρξη των συμβόλων του με σύμβολα άλλων συλλογικοτήτων, επέτρεπε στις κυβερνώσες πολιτικές δυνάμεις και στα ΜΜΕ που τις στήριζαν να χρεώνουν χαι-

ρέκακα στον ίδιο τον ΣΥΡΙΖΑ όλα τα περιστατικά άσκησης ατομικής βίας, όλες τις τυφλές πράξεις «μπαχαλισμού», όπως και κάθε συμπεριφορά που παρεξέκλινε από το υποτιθέμενο ορθώς διαμαρτύρεσθαι και ορθώς διαδηλώνειν. Δηλαδή δε δίσταζαν να του χρεώνουν όλα ανεξαιρέτως τα έγκεντρα συμβάντα που συνόδευαν κατά καιρούς τις ποικίλες εκφάνσεις του κοινωνικού κινήματος. Και αυτό με άκρα συστηματικότητα και υπό τη μόνιμη υπόκρουση της επωδού «ο ΣΥΡΙΖΑ δεν καταδικάζει –και κατά συνεκδοχήν υποθάλλει– τη βία από όπου και αν προέρχεται». Μπορούμε να πούμε μάλιστα ότι η μομφή αυτή ερχόταν από μακριά. Το περιβόητο απόφθεγμα «ο ΣΥΡΙΖΑ χαϊδεύει τα αυτιά των κουκουλοφόρων», το οποίο είχε εκφέρει η Αλ. Παπαρήγα κατά τη μαθητική έκρηξη που ακολούθησε τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου, είχε ήδη νομιμοποιήσει τη μομφή κατά τον πιο έγκυρο τρόπο: η Αλ. Παπαρήγα, ως γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ, είναι η κατεξοχήν αριστερή προσωπικότητα που, μιλώντας έτσι, δεν μπορεί παρά να ξέρει τι λέει.

Όμως, βέβαια, η ίδια είτε δεν ήξερε είτε δεν ήθελε να ξέρει τι λέει. Ή, με την ακριβώς αντίστροφη έννοια, ήξερε πολύ καλά. Γιατί τότε κύριο, αν όχι αποκλειστικό, μέλημα τόσο του ΣΥΝ όσο και του ΣΥΡΙΖΑ ήταν το να κατανοήσει κατά το δυνατόν πληρέστερα τον χαρακτήρα μιας τόσο απροσδόκητης έκρηξης, τις μορφές διαμαρτυρίας που προσέλαβε και το περιεχόμενο των αιτημάτων που προσπάθησε να διατυπώσει, ώστε να διαρρήξει το πέπλο και να αντικρίσει κατάματα το αόρατο μέχρι τότε υπόστρωμα της μαθητικής συνθήκης. Και από κει να αρχίσει να ψαύει το λανθάνον ευρύτερο κοινωνικό δυναμικό και τους βαθύτερους όρους κίνησης της ελληνικής κοινωνίας. Περισσότερα δεν μπορούσε να κάνει. Και ακόμη λιγότερο, να παρέμβει πολιτικά σε μια έκρηξη που φαινόταν να αποστρέφεται κάθε αναφορά σε ό,τι έχουμε συνηθίσει να αποκαλούμε πολιτική.

Αλλά αυτή η στοχαστική στάση, που απλώς υποδείκνυε ότι εδώ έχουμε να κάνουμε με ένα μείζον κοινωνικό φαινόμενο που οφείλουμε να το κατανοήσουμε, ήταν αρκετή για να καταστήσει ΣΥΝ και ΣΥΡΙΖΑ αποσυνάγωγους απέναντι στο σύνολο των κατεστημένων πολιτικών δυνάμεων, στις οποίες δυστυχώς αυτοπεριλήφθηκε και το ΚΚΕ. Το απόφθεγμα της Αλ. Παπαρήγα συνόψιζε υποδειγματικά όσα αυτές οι δυνάμεις είχαν ήδη αρχίσει να διαδίδουν, αποτελώντας τη μομφή-σάλπισμα που παραστέκει τον ΣΥΡΙΖΑ από τότε. Η ταχεία δημοσκοπική του κάθοδος αμέσως μετά τη μαθητική έκρηξη, όπως συνοδευόταν από τις συναφείς ομοβροντίες που εξαπέλυαν κατά ριπάς εκείνη την περίοδο κυβέρνηση, κόμματα και ΜΜΕ, υπήρξε το χειροπιαστό δικό τους κέρδος από την εν λόγω έκρηξη.

Και επειδή, όπως είπαμε από την αρχή, καθαυτό πολιτικό επιχείρημα ενάντια στον ΣΥΡΙΖΑ δεν περίσσευε τότε ούτε περισσεύει σήμερα –τουλάχιστον σε πρώτη ζήτηση–, η αποδόμηση, δηλαδή η κατασυκοφάντηση, της φυσιογνωμίας του, ήταν και είναι ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης που απομένει. Έτσι, με την τελετουργική επανάληψη της μομφής σε κάθε ευκαιρία και με κάθε επισημότητα, αυ-

τή φαίνεται πλέον να έχει κολλήσει για τα καλά. Διαρκής στόχος της είναι να «πείσει» κάθε καλοπροαίρετο, και ιδίως εκείνους που οφείλουν να γνωρίζουν καλύτερα, ότι ακριβώς αυτή είναι η βαθύτερη φύση του ΣΥΡΙΖΑ. Φύση ισοπεδωτική, ιδιοτελής, βίαιη, υποκριτική και βαθιά αντιδραστική, η οποία, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες και τα ασύστολα ψεύδη του ίδιου, όχι μόνο δεν κρύβεται, αλλά αντανακλάται «εμφανώς» κατά την τρέχουσα πράξη του και στην όλη αποκρουστική φυσιογνωμία του. Θα τολμούσα μάλιστα να προσθέσω ότι οι πρώτες δειλές πινελιές της εικόνας που θέλει να αποδώσει τη φυσιογνωμία του ΣΥΡΙΖΑ με τέτοιους όρους πάνε αρκετά πίσω στον χρόνο. Αυτές μπορούν ίσως να ανιχνευθούν στη μομφή περί «αριστερισμού», με όσα αυτή συνεπαγόταν τότε, μομφή την οποία, είχαν αρχίσει να προσάπτουν στον συμμαχικό ακόμη ΣΥΡΙΖΑ κάποια στελέχη του ΣΥΝ πριν εκδράμουν προς το ΠΑΣΟΚ τον Μάιο του 2000. Στην ίδια ουσιαστικά μομφή συνέκλιναν από τότε κάποια άλλα στελέχη που παρέμεναν συγκροτώντας αργότερα την Ανανεωτική Πτέρυγα. Από τα οποία, όπως είπαμε, προέκυψε τελικά και η ΔΗΜΑΡ τον Ιούνιο του 2010.

Όπως και να 'χει πάντως, τα χαρακτηριστικά αυτής της εικόνας αναμασώνται πλέον επί μακρόν με άκρα συστηματικότητα, με πάσα σοβαρότητα, προς κάθε κατεύθυνση και με όλα τα διαθέσιμα μέσα. Μολονότι τόσο ο ΣΥΡΙΖΑ όσο και ο ΣΥΝ, όπως και σχεδόν απαξάπαντα τα μέλη και στελέχη τους, δεν έπαψαν ποτέ να μιλούν για «δημοκρατικό δρόμο» και να τονίζουν σε κάθε περίπτωση την αξία της δημοκρατίας και τη σημασία της άψογης δημοκρατικής συμπεριφοράς. Μολονότι, ακόμα, όλα τα συναφή επίσημα κείμενα διατυπώνουν ακριβώς τα ίδια. Και μολονότι, τέλος, η ιστορία τόσο του ΣΥΝ όσο και ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει να επιδείξει καμιά συνάφεια με άσκηση βίας, αλλά μόνο με την πολιτική καταδίκη της. Από ιστορική άποψη, η πολιτική ΣΥΝ και ΣΥΡΙΖΑ θα μπορούσε μάλιστα να εκληφθεί ως μάλλον «ρεφορμιστική», αν όχι «συντηρητική», και βεβαίως καθόλου «επαναστατική». (Σε αυτούς τους χαρακτηρισμούς θα επανέλθουμε.)

Να τονίσουμε ότι, ιδιαίτερα σήμερα, η εκκωφαντική όξυνση της μομφής έχει αγγίξει το μη περαιτέρω: η διατύπωση της οποιασδήποτε αντίρρησης, ένστασης ή κριτικής σε εκείνα που εκφέρει η μείζων αντιπολίτευση και όσοι την ακολουθούν ή την προάγουν έχει φτάσει να λογίζεται ως πράξη καθεστωτικής βίας! Στα καθ' ημάς το γελίοιο δε γνωρίζει πλέον όρια.

Ανεξάρτητα από αυτά πάντως, και παράλληλα με την ενεργό συμμετοχή του στα κοινωνικά δρώμενα, η σχέση του ΣΥΡΙΖΑ με τη δημοκρατία υπήρξε αντικείμενο δικής του εμπεριστατωμένης επεξεργασίας κατά το διάστημα που εξετάζουμε. Μαζί, βέβαια, με τα άλλα στοιχεία που συγκροτούσαν την πολιτική του και κυρίως εκείνα που συνιστούσαν την κριτική του στα αιτούμενα των δανειακών συμβάσεων, δηλαδή των μνημονίων, και τον τρόπο με τον οποίο ανέλυε τον χαρακτήρα της κρίσης.

Έτσι, ξεκινώντας από το δεύτερο, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο ΣΥΡΙΖΑ ανέδειξε, πρώτα απ' όλα, ότι οι δανειακές συμβάσεις τις οποίες αποδέχθηκαν οι κυβερνήσεις Παπανδρέου και Παπαδήμου επεξέτειναν βίαια και ισχυροποιούσαν σημαντικά τους όρους εφαρμογής της λιτότητας και των ισοσκελισμένων προϋπολογισμών που είχε ήδη θεσμοθετήσει, δηλαδή επιβάλει μονότροπα στην ευρωζώνη, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (*Stability and Growth Pact*) –το οποίο είχε υιοθετηθεί στο Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997 (με τροποποιήσεις κατά τα έτη 2005, 2011 και 2013)– ως απότοκο της θεμελιώδους Συνθήκης του Μάαστριχτ (Maastricht), υπογεγραμμένης στην ομώνυμη πόλη της Ολλανδίας ήδη από τον Φεβρουάριο του 1992. Οφείλουμε να προσθέσουμε ότι η ιδιαίτερη σκληρότητα των συμβάσεων που αγνοούσαν ανενδοίαστα ακόμη και το λεγόμενο «ευρωπαϊκό κεκτημένο», όπως και η επιβολή όρων εφαρμογής υπό αυστηρότατη επιτήρηση, είχαν ως πρωτεργάτη, όπως άλλωστε θα έπρεπε να είναι αναμενόμενο, το ΔΝΤ. Δηλαδή τον αμείλικτο προστάτη του νεοφιλελευθερισμού παγκοσμίως.

Ούτως ή άλλως πάντως, με δεδομένη την τραγική δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας, το φάρμακο που υποδείκνυαν τα παραπάνω «όφειλε» να είναι εδώ διαζόντως πικρό. Πράγμα που συνεπαγόταν τη ραγδαία υποβάθμιση του κόστους της εργασιακής δύναμης, άρα και τη δραματική μείωση των συντάξεων, την κατάργηση των συμβατικών μέτρων προστασίας της εργασίας και συνακόλουθα την εκτίναξη της ανεργίας μαζί με την άνευ όρων «απελευθέρωση» των επαγγελματιών, τη συρρίκνωση μέχρι καταστροφής του κοινωνικού κράτους προς όφελος του ιδιωτικού τομέα και την περιστολή του δημόσιου τομέα, στενού και ευρύτερου, στα απολύτως ελάχιστα. Μέτρα, όλα, που υπάκουαν στα κελεύσματα της νεοφιλελεύθερης οικονομικής ιδεολογίας και τα οποία αποκαλούνται ακόμη με τον ευφημισμό «μεταρρυθμίσεις».

Από την άλλη μεριά, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία είχε πλέον πλήξει και την Ευρώπη ολόκληρη, ήταν κατ' αρχάς και εν πολλοίς παραμένει, τουλάχιστον δυνάμει, κυρίως κρίση του χρηματοπιστωτικού τομέα, δηλαδή κρίση τραπεζών. Οι περισσότερες μεγάλες συστημικές τράπεζες, αν δεν είχαν ήδη μετατραπεί σε γυμνά κελύφη χωρίς δυνατότητες ουσιαστικής οικονομικής λειτουργίας, κινδύνευαν να καταρρεύσουν. Οπότε έπρεπε να σωθούν το γρηγορότερο, ώστε να μην εκτραχυνθούν τα πράγματα πέρα από κάθε δυνατό έλεγχο. Αλλά να σωθούν πώς; «Προφανώς» μέσω της ανακεφαλαιοποίησής τους με δημόσιο χρήμα, δηλαδή με χρήμα των φορολογουμένων.

Με δεδομένο, τώρα, ότι το ελληνικό δημόσιο χρέος κατακρατούνταν κατά μεγάλο μέρος από ευρωπαϊκές τράπεζες, κυρίως γερμανικές και γαλλικές, η επιβολή της ακραίας λιτότητας στη χώρα μας αποσκοπούσε ευθέως στη σωτηρία αυτών των τραπεζών. Με άλλα λόγια, το ζεστό χρήμα που εισέρρεε στη χώρα από τα δάνεια των μνημονίων (χρήμα Ευρωπαίων φορολογουμένων κι αυτό), μαζί με

εκείνο που «εξοικονομούσε» η ακραία λιτότητα, γυρνούσε κατά πολύ μεγάλο ποσοστό αμέσως πίσω για να εξαγοράσει τις υποχρεώσεις της χώρας απέναντι στις ευρωπαϊκές τράπεζες. Το κόστος της δικής μας λιτότητας ανάγεται έτσι κατά μεγάλο μέρος στο κόστος ανακεφαλαιοποίησης των ίδιων τραπεζών. Και παρεμπιπτόντως, βέβαια, και των «συστημικών» ελληνικών.

Ωστόσο η επιβολή των μνημονιακών μέτρων δεν οδήγησε τον ΣΥΡΙΖΑ στο να περιστείλει την οπτική του αποκλειστικά σε όσα συνέβαιναν στη Ελλάδα. Αντίθετα, αυτός διατήρησε αλώβητο τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του, όπως κατ'επίσημον από την εποχή του ΚΚΕ Εσωτερικού και τις ρηξικέλευθες για τότε θέσεις του. Και βεβαίως όπως είχε επικυρωθεί κατά τη σύμπραξη ΚΚΕ και ΕΑΡ, που συγκρότησε αρχικά τον ΣΥΝ. Κεντρική ανάμεσα σε αυτές τις θέσεις ήταν η εδραιωμένη πεποίθηση ότι οι διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης θέτουν ένα νέο πλαίσιο όπου πλέον διεξάγονται κατά μεγάλο μέρος –ή καλούνται να διεξάγονται– οι κοινωνικοί αγώνες. Κατά συνέπεια, οι αναλύσεις και η πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ όφειλαν και οφείλουν να εκκινούν από αυτό το βασικό δεδομένο. Και μάλλον δεν είναι περιττό να προσθέσουμε ότι, για τις τότε συνθήκες, αλλά και σε σχέση με τον οργισμένο και εν πολλοίς τυφλό αντιευρωπαϊσμό που έκτοτε φυτρώνει δυναμικά σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αυτή η στάση όχι μόνον ήταν εντυπωσιακή στην εποχή της, αλλά και έμελλε να αποδειχθεί ιστορικής σημασίας. Η πολιτική αποδοχή που απολαμβάνει πλέον ο ΣΥΡΙΖΑ στο κεντρικό ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά και αλλού στον κόσμο, το πιστοποιεί εμφανώς.

Έτσι ή αλλιώς πάντως, αυτή η γενική κατεύθυνση επέβαλε στον ΣΥΡΙΖΑ την υποχρέωση να επεξεργαστεί τη δέσμη μέτρων που θα επέτρεπε στους ευρωπαϊκούς θεσμούς να αντιμετωπίσουν την κρίση λυσιτελώς στην κλίμακα της Ευρώπης. Εδώ οι αναλύσεις του στηρίχθηκαν σε δύο γεγονότα. Πρώτον, στο ότι όλες οι χώρες της Ευρώπης είχαν πληγεί από την κρίση, ενώ οι τράπεζές τους κλυδωνίζονταν επικίνδυνα, μετά μάλιστα την κατάρρευση κάποιων από αυτές. Δεύτερον, στο ότι το ύψος του δημόσιου χρέους δυνάστευε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το συναφές δούναι και λαβείν ανάμεσά τους συνιστούσε κάτι σαν μπερδεμένο κουβάρι που όφειλε να ξεμπερδευτεί. Με αυτά ως δεδομένα, ο ΣΥΡΙΖΑ πρότεινε την ομαδοποίηση του δημόσιου χρέους των χωρών της ευρωζώνης και την έκδοση ευρωομολόγων, την αλλαγή της λειτουργίας της ΕΚΤ και τη μετατροπή της σε δανειστή ύστατης καταφυγής (κάτι σαν την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ, δηλαδή τη *Federal Reserve System*, γνωστή ως FED) και βέβαια την άρση των ασφυκτικών περιορισμών του Συμφώνου Σταθερότητας που επέβαλλαν τη μόνιμη λιτότητα. (Η οποία, όπως μάθαμε καλά στο μεταξύ, ευνοούσε ιδιαίτερα τη γερμανική οικονομία.) Αλλά, άμα τη εκφωνήσει τους, οι προτάσεις αυτές περιέπεσαν στα ευρωπαϊκά (και στα ελληνικά) αζήτητα ως υπέρμετρα «επαναστατικές». Έστω κι αν σήμερα έχουν αρχίσει να συζητούνται κάπως σοβαρά στους αρμόδιους κύκλους.

Αλλά και πάλι ανάποδα. Δηλαδή ξεκινώντας από την «οριζόντια», ως την πούμε έτσι, ενοποίηση του τραπεζικού συστήματος της ευρωζώνης, χωρίς κουβέντα για τον ρόλο της ΕΚΤ.

Σε ό,τι αφορά το παρόν κείμενο πάντως, τα παραπάνω δείχνουν, ελπίζω, ανάγλυφα ότι, στα ζητήματα της Ευρώπης, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έκανε κανενός είδους «κωλοτούμπα» μετά το δημοψήφισμα του 2015. Η αντίθεσή του στα μνημόνια δεν ήταν ποτέ αντίθεση στην Ευρώπη γενικώς, γιατί θεμελιώδες γνώρισμα της φυσιογνωμίας του υπήρξε εξαρχής και εξακολουθεί σταθερά να παραμένει, όπως είπαμε, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός. Αλλά κριτικός, βέβαια, όπως όφειλε και οφείλει πολιτικά και ιδεολογικά να τον ασκεί και να τον διεκδικεί ο ΣΥΡΙΖΑ ως το κόμμα που ήταν και είναι. Αλλά αυτά θα τα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω.

Για να είμαστε ακριβοδίκαιοι πάντως, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι, κατά το ιδρυτικό συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ τον Ιούλιο του 2013, αναδείχθηκε μια νέα τάση, η Αριστερή Πλατφόρμα. Αυτή αποτελούσε κατ' ουσίαν μετεξέλιξη του (νέου, μετά τη διάσπαση του 2010 που αναφέραμε) Αριστερού Ρεύματος του ΣΥΝ, όπως διευρύνθηκε μέσω της συμμαχίας του με συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ που δεν είχαν αναπτύξει ιδιαίτερες σχέσεις με τον ΣΥΝ. Αυτές προέρχονταν από ιδεολογικές και πολιτικές ιστορικές παραδόσεις με αναφορά κυρίως στον Τρότσκι. Η Αριστερή Πλατφόρμα διαφώνησε στο συνέδριο με βασικά σημεία της κεντρικής εισήγησης και διαφοροποιήθηκε επισήμως ως τάση κατά την ψηφοφορία για την εκλογή μελών της νέας ΚΠΕ, επιτυγχάνοντας ποσοστό 30,18%. (Εκτός από το «Ενιαίο ψηφοδέλτιο» της πλειοψηφίας, που συγκέντρωσε 67,61%, έλαβαν ακόμη οι «Ανέντακτοι εντός ΣΥΡΙΖΑ» 1,03%, η «Κομμουνιστική Τάση» 0,74%, η «Παρέμβαση των μελών» 0,27% και η «Παρέμβαση για την Ενότητα» 0,21%.) Επίκεντρο της διαφωνίας μεταξύ πλειοψηφίας και Αριστερής Πλατφόρμας υπήρξε, ακριβώς, το ζήτημα του ευρώ και της ευρωζώνης, οπότε κατ' επέκτασιν και του ευρωπαϊκού προσανατολισμού. Συγκεκριμένα, η Αριστερή Πλατφόρμα διατύπωσε ισχυρές επιφυλάξεις ως προς τη μοίρα της χώρας εντός ευρωζώνης, ενώ δεν απέκλειε κατηγορηματικά την επιστροφή στη δραχμή. Το φλερτ με την ιδέα ότι μια τέτοια επιστροφή θα μπορούσε ενδεχομένως να αποβεί λυτρωτική είχε ξεκινήσει από τότε.

Η πλειοψηφία, βέβαια, διαφώνησε έντονα. Όχι γιατί δεν έβλεπε τον νεοφιλελεύθερο μονόδρομο στον οποίο είχε ενταχθεί η χώρα από το 1992, όχι γιατί δε θεωρούσε την ακραία λιτότητα αναγκαίο επακόλουθο αυτού του μονόδρομου, όχι γιατί θεωρούσε το ευρώ νόμισμα καλά σχεδιασμένο ή την ΕΚΤ σωστά οργανωμένη κεντρική τράπεζα, όχι γιατί πίστευε, γενικότερα, ότι μπορεί να υπάρξει καπιταλισμός με «ανθρώπινο πρόσωπο», αλλά πολύ απλά γιατί εδραίωνε τις πεποιθήσεις της στη σχεδόν ακλόνητη –βέβαια κατά τις δικές της αναλύσεις– εκτίμηση ότι, στο πλαίσιο ενός παγκοσμιοποιημένου νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού υπό την ηγεμονία του χρηματοπιστωτικού τομέα, η επιστροφή στο εθνικό νόμισμα θα

επέσυρε και θα επισυσσώρευε ασήκωτα δεινά για τον ελληνικό λαό και τη χώρα. Τόσο στο άμεσο μέλλον όσο και μακροπρόθεσμα. Και ως προς αυτήν την εκτίμηση δεν έβρισκε πουθενά έστω και ελάχιστα πειστικό αντίλογο. Προφανώς με βάση τη δική της ιδεολογική και θεωρητική σκευή.

Έτσι ή αλλιώς όμως, και όπως θα δούμε αμέσως, ο ΣΥΡΙΖΑ είχε μάθει να ζει με την εσωτερική διαφωνία. Ακόμη και με την ανοιχτή, έντονη, δημόσια εκφρασμένη διαφωνία. Πράγμα που σήμαινε ότι η πλειοψηφία θα εξακολουθούσε να συνυπάρχει συντροφικά με τη μειοψηφία της Αριστερής Πλατφόρμας μέχρι την τομή που ακολούθησε το δημοψήφισμα του 2015 και την υπογραφή του τρίτου μνημονίου. Αλλά, όπως ήδη είπαμε, επ' αυτών παρακάτω.

Είναι, τώρα, προφανές ότι η ψύχραιμη υποδοχή της διαφωνίας αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό της δημοκρατίας. Και εδώ, σε ό,τι τουλάχιστον αφορά τη δική του εσωτερική οργάνωση, ο ΣΥΡΙΖΑ καινοτόμησε. Ο ίδιος συγκροτήθηκε ως ενιαίο κόμμα με τη σύμπτυξη όχι λιγότερων των δεκαεπτά (!) ανεξάρτητων συνιστωσών και έναν πρόσθετο αριθμό μεμονωμένων ατόμων. Οι συνιστώσες αυτές συνέβαλαν με άνισο αριθμό μελών στο εγχείρημα, ενώ το πολιτικό, δημόσια αποτυπωμένο, βάρος καθεμιάς διέφερε στον έναν ή στον άλλο βαθμό από εκείνο των άλλων. Ωστόσο, με βάση ένα γενικό πλαίσιο πολιτικής συμφωνίας που είχε ήδη αρχίσει να συζητείται ευρέως, με βάση το επίπεδο αμοιβαίας εμπιστοσύνης που είχε κατακτηθεί, με βάση την αίσθηση όλων ότι είναι πλέον εφικτή και ελπιδοφόρα η από κοινού πορεία και, τέλος, με βάση την εμπειρία που είχε ήδη συσσωρεύσει ο ΣΥΝ από τους όρους και τους τρόπους συνύπαρξης των δικών του τάσεων, όπως και ο Χώρος Διαλόγου από την πολιτική συλλειτουργία οργανώσεων, ομάδων και ατόμων με πολύ διαφορετικές καταβολές, έγινε κατορθωτό εκείνο που, υπό άλλες συνθήκες, θα φαινόταν αδύνατο: η ιδρυτική διακήρυξη, το καταστατικό και οι τρόποι ανάδειξης των οργάνων του κόμματος ψηφίστηκαν σχεδόν ομόφωνα (!), ενώ διαμορφώθηκαν απρόσκοπτα, όπως είδαμε, σημαίνουσες πλειοψηφίες και μειοψηφίες. Ο Αλ. Τσίπρας, τέλος, εκλέχθηκε πρόεδρος με τη μεγάλη πλειοψηφία του 74,04%. (Στη σχετική ψηφοφορία έλαβαν ακόμη: Σ. Βωβού 4,69%, Π. Ηλιόπουλος 0,66%, λευκά 20,5%, όλα ποσοστά επί των εγκύρων. Τα άκυρα ήταν 1,99%.) Γραμματέας της ΚΠΕ, του ΣΥΡΙΖΑ πλέον, εκλέχθηκε εκ νέου ο Δ. Βίτσας.

Η πρωταρχική αυτή επιτυχία του εγχειρήματος στηρίχθηκε όχι μόνο σε ρηξικέλευθες καταστατικές ρυθμίσεις που εξασφάλιζαν, εκτός των άλλων, την παρουσία όλων των συνιστωσών τουλάχιστον σε επίπεδο ΚΠΕ, αλλά και στο ότι όλες δεσμεύθηκαν – με κάποιες, ωστόσο, να διατηρούν λιγότερο ή περισσότερο έντονες επιφυλάξεις – ότι, σε εύλογο χρονικό διάστημα, θα αυτοδιαλύονταν εντός του ενιαίου ΣΥΡΙΖΑ. Όπως είπαμε, ο ΣΥΝ έδωσε πρώτος το παράδειγμα αυτοδιαλύμενος ακριβώς πριν από την έναρξη του ιδρυτικού συνεδρίου.

Το δημοκρατικό δίδαγμα που απορρέει από αυτή την επιτυχία είναι τριπλό.

Πρώτον, σε μια πολιτική συμφωνία, και μάλιστα στρατηγικού χαρακτήρα όπως εδώ, ο μεγαλύτερος των εταίρων (εν προκειμένω ο ΣΥΝ) οφείλει να μην επιδιώξει την επιβολή απλώς μέσω μεγέθους. Αλλά, αντίθετα, αν λειτουργεί η συντροφικότητα και κυριαρχεί η καλοπιστία, ο ίδιος μπορεί και πρέπει να αφηθεί ανεπιφύλακτα στην ισχύ των ιδεών και στην ελεύθερη διακίνησή τους. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, η απρόσκοπτη ανταλλαγή απόψεων και ο εποικοδομητικός χαρακτήρας της ανοιχτής αμοιβαίας κριτικής τους αναδεικνύουν έμπρακτα την παραγωγική δύναμη της δημοκρατίας. Δηλαδή οδηγούν στην ανάδυση και στην επικράτηση των ορθότερων ιδεών για την εκάστοτε περίπτωση. Όπου αυτές οι ιδέες είναι κάποιες φορές τόσο φρέσκες και τόσο καινοτόμες ώστε να εκπλήσσουν ακόμη και όλους εκείνους που συμμετείχαν ενεργά στη συζήτηση.

Δεύτερον, οι διαδικασίες που τελούνται υπό τέτοιους όρους δεν αντιβαίνουν στην πολιτική αποτελεσματικότητα. Αντίθετα, ενσαρκώνοντας κυριολεκτικά τη δημοκρατία, αυτές εμπνέουν και εμψυχώνουν μέλη και στελέχη, καθιστώντας έτσι το κόμμα επαρκέστερο από κάθε άποψη: αυτό όχι μόνο γίνεται πολύτιμο κτήμα των ίδιων των μελών και στελεχών του, αλλά και αναδεικνύεται στο εξωτερικό του σε παράδειγμα προς ευρύτερη δημιουργική μίμηση. Υπό το πρίσμα αυτών των αρχών λειτουργίας, παρά τις πολλές και κάποιες ιδιαίτερα σοβαρές ατέλειες στην εφαρμογή τους, ο ΣΥΡΙΖΑ, που έφτασε να ιδρυθεί με τους τρόπους που είδαμε, επέδειξε την αποτελεσματικότητά του κατορθώνοντας να κερδίσει πολλές και δύσκολες μάχες και να αναδειχθεί σε κυβερνήτη της χώρας.

Τρίτον, οι τροπές ίδρυσης και η κατοπινή εσωτερική λειτουργία του ΣΥΡΙΖΑ πιστοποιούν ότι θεμελιώδες φυσιογνωμικό γνώρισμά του αποτελούσε και αποτελεί η εμπεδωμένη δυνατότητα άσκησης συμμαχικών λειτουργιών. Άλλωστε, ήδη από την εποχή του ΚΚΕ Εσωτερικού, ουδέποτε είτε ο ΣΥΝ είτε ο ΣΥΡΙΖΑ θεώρησαν ότι ο δρόμος προς τον σοσιαλισμό που επεδίωκαν να διανοίξουν θα ήταν μονοκομματικός σε οποιοδήποτε στάδιο ή φάση του. Με άλλα λόγια, το αιτούμενο συμμαχιών ήταν και είναι μόνιμα εγγεγραμμένο στο πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ. Μόνο που μια συμμαχία χρειάζεται τουλάχιστον δύο. Και μια πολιτική συμμαχία μια ελάχιστη κοινή προγραμματική βάση.

Μετά τα παραπάνω, η φυσιογνωμία του ΣΥΡΙΖΑ, από τις απαρχές του και μέχρι σήμερα, αναδύεται καθαρά ως εντόνως και σταθερώς άλλη από εκείνη που εικονογραφεί το αντιπολιτευτικό μένος. Παρά τα κενά, τα ελλείμματα, τις παλιωδίες, τις υπερβολές, τις εσωτερικές εντάσεις, τα συγγνωστά, αλλά και κάποιες φορές ασύγγνωστα, λάθη ή παραλείψεις του. Αλλά, έτσι ή αλλιώς, είναι, νομίζω, απαραίτητο να προσθέσουμε κάτι ακόμη. Κάτι που αφορά τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο των αιτημάτων που προέβαλλε ο ΣΥΡΙΖΑ και τη σύνδεσή τους με τον αυτοπροσδιορισμό του ως Αριστεράς «ριζοσπαστικής».

Τα αιτήματα που είχαν διατυπώσει ΣΥΝ και ΣΥΡΙΖΑ κατά την πορεία που οδή-

γηση στην επικράτηση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και πρακτικής, όπως και στις αντίστοιχες κρατικές παρεμβάσεις, υπήρξαν στην πράξη, ως το ομολογήσουμε, αιτήματα αμυντικά. Δηλαδή ήταν αιτήματα που προέτασσαν κεντρικά την ανάγκη να αντισταθούμε στη βαράθρωση μισθών και συντάξεων και στην εκτίναξη της ανεργίας, όπως και την ανάγκη να προστατεύσουμε όσο μπορούμε την εργασία, το κοινωνικό κράτος και βεβαίως τη δημοκρατία. Με άλλα λόγια, ήταν αιτήματα της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας, κάποια από τα οποία μάλιστα είχαν εν μέρει ικανοποιηθεί και εμπεδωθεί με τα χρόνια σε κάποιες χώρες της Ευρώπης, όπως τις σκανδιναβικές.

Τα αιτήματα παρουσίαζαν αυτόν τον χαρακτήρα γιατί, κατά τη διάρκεια της ίδιας πορείας, η ιστορική σοσιαλδημοκρατία τα είχε απαρνηθεί για να προσδεθεί άκριτα και σχεδόν αυτούσια στο άρμα του νεοφιλελευθερισμού, που προαγόταν συνακόλουθα στον μονόδρομο που όφειλε να ακολουθήσει κάθε κοινωνία και κάθε πολιτική δύναμη, αν ήθελε να λογίζεται «νομιμόφρων». Όμως έτσι, με την υπεροπτική περιφρόνηση του Μαρξ, τη χλεύη απέναντι στον Λένιν και στον Τρότσκι, την εξίσωση του Στάλιν με τον Χίτλερ, την αναγωγή του Μάο σε παράφρονα δικτάτορα και του Τσε σε εικονίδιο της μόδας, την αναγόρευση του Κέυνς σε ακραίο επαναστάτη, αν όχι κύριο εχθρό, και παράλληλα με την προώθηση προς παν πίλισμα της ρετσέτας «λαϊκισμός» –δήθεν «θεωρητικές» κατασκευές, όλες, που αποτελούσαν το «ψαγμένο» φόντο των παραπάνω–, ο ούτως ή άλλως απαραίτητος «επικοινωνιακός» χώρος στένευε ασφυκτικά για την Αριστερά. Οπότε το μόνο επίθετο που κατ' ουσίαν απέμενε και που άρμοζε να προσδώσει η ίδια στον εαυτό της ήταν το αόριστο «ριζοσπαστική». Αυτό ήταν ικανό να χαρακτηρίσει τη φυσιογνωμία της, γιατί είναι επίθετο το οποίο, ενόσω διακρίνει πολιτικά και ιδεολογικά την Αριστερά από τη νέα σοσιαλδημοκρατία, της επιτρέπει ταυτόχρονα να αμύνεται στην επέλαση των νεοφιλελεύθερων μέτρων προβάλλοντας τα αιτήματα-σημαία της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας. Είναι επίθετο που παραπέμπει στην ανάγκη να διαρραγεί ο νεοφιλελεύθερος μονόδρομος υπό όλους τους μανδύες του. Και να διαρραγεί, ει δυνατόν, στη ρίζα του.

Να διαρραγεί ο νεοφιλελεύθερος μονόδρομος, σύμφωνα με όσα μόλις είπαμε, όχι αποκλειστικά με τη δράση ενός μόνο κόμματος. Αλλά μέσω συμμαχιών με δυνάμεις που αποβλέπουν στον ίδιο στόχο. Όπου εν προκειμένω, στην κλίμακα τουλάχιστον της Ευρώπης, αλλά και στις ΗΠΑ του Σάντερς ή και αλλού, έχει αρχίσει να αχνοφαίνεται μια δειλή τάση της δρώσας σήμερα σοσιαλδημοκρατίας –για την Ελλάδα καλύτερα ως το αφήσουμε στην άκρη, τουλάχιστον για την ώρα– να επιστρέψει στις ιστορικές καταβολές της. Η ανάγκη να αντιμετωπιστεί η επελαύνουσα ακροδεξιά –όπως αναζωπυρώθηκε τόσο με την επιβολή της ακραίας λιτότητας όσο και από την απελπισμένη έξοδο μεταναστών και προσφύγων από τις χώρες που πληρώνουν το υπέρογκο κόστος της νεοφιλελεύθερης βαρβαρότητας

και των πολέμων που τη συντρέχουν— έχει παίξει εδώ καθοριστικό ρόλο. Όπως έχουν παίξει ρόλο τόσο οι ραγδαία συσσωρευόμενοι οικουμενικοί κίνδυνοι που απειλούν το φυσικό περιβάλλον της ζωής όλων όσο και η ανάγκη να προστατευτούν θεμελιώδη ανθρώπινα ή πολιτικά δικαιώματα, ήδη αναγνωρισμένα ή καινοφανή. Κατά συνέπεια, ο πολιτικός χώρος για τη σύμπληξη συμμαχιών της Αριστεράς με τους Πράσινους και τη σοσιαλδημοκρατία έχει πλέον αναδυθεί. Οι πολύ ορατές γενικευμένες απειλές καθιστούν μάλιστα τη ρητή διαμόρφωση του αντίστοιχου πολιτικού πλαισίου υπόθεση εξαιρετικά επείγουσα. Ο ΣΥΡΙΖΑ έχει ήδη εγγράψει αυτό το αιτούμενο στην πολιτική του και το προωθεί με τον τρόπο του.

Αλλά, επίσης, είναι ανάγκη να διαρραγεί ο νεοφιλελεύθερος μονόδρομος στη ρίζα του. Γιατί είναι εδώ όπου η ριζοσπαστική, ακριβώς, Αριστερά που θέλει να είναι ο ΣΥΡΙΖΑ τείνει να διαφέρει από τους ακόμη δυνάμει συμμάχους της. Όπου διαφέρει γιατί αυτός διαθέτει δεσμευτικά επιχειρήματα που τον υποχρεώνουν να θεωρεί εν επιγνώσει ότι καπιταλισμός «με ανθρώπινο πρόσωπο» δεν μπορεί να υφίσταται. Με άλλα λόγια, γιατί, όπως είδαμε να μας διδάσκει η εξέγερση στο Σιάτλ, «ο άνθρωπος» πρέπει πάντοτε να λογίζεται και να βρίσκεται «πάνω από τα κέρδη», ενώ ο «άλλος κόσμος» που κάνει πράξη αυτήν την προτροπή είναι «κόσμος εφικτός», ο «κόσμος» του σοσιαλισμού. «Κόσμος» που δεν τοποθετείται σε ένα αχανώς απροσδιόριστο μέλλον που αγνοσβήνει στα βάθη των οριζόντων, αλλά είναι διεκδικήσιμος σήμερα και από σήμερα, παντού και καθημερινά. Είναι ο δημοκρατικός σοσιαλισμός του 21ου αιώνα τον οποίο έχει εγγράψει ως στρατηγικό στόχο του ο ΣΥΡΙΖΑ στην ιδρυτική του διακήρυξη, στις συνεδριακές αποφάσεις του και στο πρόγραμμά του.

Είναι αυτή κυρίως η διαφορά, όπως βέβαια και πολλές άλλες ειδικότερες, που δεν μπορεί να καταστήσει μια συμμαχία σαν αυτή που μόλις υποδείξαμε ταύτιση άνευ όρων των μερών της. Όμως, όσο εξασφαλίζονται η καλοπιστία και η ανοιχτή δημοκρατική λειτουργία, οι αναπόφευκτες διαφορές και διαφωνίες μπορούν να αποβούν όχι μόνο αμοιβαία γονιμοποιητικές, αλλά και παιδαγωγικά πολύ χρήσιμες για την κοινωνία ολόκληρη. Το αν, σε ένα τέτοιο συμμαχικό πλαίσιο, ο ΣΥΡΙΖΑ θα κατορθώσει να κερδίσει την ηγεμονία των δικών του ιδεών, πείθοντας σιγά σιγά τους συμμάχους του να ενστερνιστούν κάποιους, τουλάχιστον, από τους δικούς του στρατηγικούς στόχους, είναι αποκλειστικά δική του υπόθεση, υπόθεση της δικής του αυτοπεποίθησης. Υπόθεση που μπορεί να στηριχθεί, μαζί με την πολιτική που ασκεί ή οφείλει να ασκεί, μόνο στην εμπέδωση και στη ριζική έμπρακτη βελτίωση των θετικών φυσιολογικών χαρακτηριστικών του, εκείνων που προσπαθήσαμε να αναδείξουμε, αλλά και να αποκαταστήσουμε απέναντι στις ακραίες και αδίσταχτες διαστρεβλώσεις, τις οποίες οι πολιτικοί του αντίπαλοι προσπαθούν εναγωνίως να επιθέσουν στην εικόνα του, εξαναγκάζοντας ει δυνατόν τους πάντες να την εκλάβουν ως τη μόνη «αλήθεια».